

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF VAN LOT 37 – ZORGKERN BERGBOS TE MERELBEKE

VERSLAG VAN RESULTATEN



ABO Archeologische Rapporten 510

Rapport opgemaakt door: Ine Léonard



Kontichsesteenweg 38

2630 Aartselaar

Augustus–september 2017

Dossiernr. 22325

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief van Lot 37 – Zorgkern Bergbos te Merelbeke

Auteurs

Ine Léonard

Projectnummer

- 22325 (intern)
- 2017H251 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, augustus–september 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 510

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	04/09/2017	Interne draft
v1	06/09/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	14/09/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Anouk Van der Kelen
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
Director	Didier Reyns / Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek	8
1.5	Afbakening studiegebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	10
2	Aard van de bedreiging	11
2.1	Huidige situatie	11
2.2	Toekomstige situatie	11
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	16
3.1	Topografische situering	17
3.2	Bodemkundige situering	20
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	27
4.1	Historische situering	28
4.2	Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	30
4.3	Inventarissen onroerend erfgoed	31
4.4	Cartografische bronnen	40
4.5	Recente landschapsveranderingen	47
5	Besluit	51
5.1	Interpretatie en datering	51
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	52
5.3	Samenvatting	53
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening	55
7	Bibliografie	56
7.1	Literaire bronnen	56

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Situering plangebied (bron: opdrachtgever).	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied.	9
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het studiegebied (bron: CadGIS 2017).	10
Figuur 4: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het studiegebied.	11
Figuur 5: Ontwerp “Zorgkern Bergbos” (bron: opdrachtgever).	12
Figuur 6: Bouwplan van de ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).	13
Figuur 7: Bouwplan van het gelijkvloers (bron: opdrachtgever).	13
Figuur 8: N–Z profiel van de bovengrondse structuren in verhouding tot de overkoepelende ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).	14
Figuur 9: W–O profiel van de bovengrondse structuren in verhouding tot de overkoepelende ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).	15
Figuur 10: De topografische kaart met aanduiding van het studiegebied.	17
Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel (DHM) met aanduiding van het studiegebied.	18
Figuur 12: Hillshadekaart (5m) met aanduiding van het studiegebied.	18
Figuur 13: Digitaal Hoogtemodel (DHM) (1m) met aanduiding van het projectonderzoek. Aanduiding locatie van het N-Z hoogteprofiel (groen) en het O-W hoogteprofiel (rood).	19
Figuur 14: Noord-zuid (N-Z) en oost-west (O-W) hoogteprofielen.	20
Figuur 15: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied.	20
Figuur 16: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied.	22
Figuur 17: Gedigitaliseerde Quartair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied.	23
Figuur 18: Detaillegendes van de eenheden die de bovenstaande Quartair geologische kaart (1:50.000) kenmerken (bron: Geopunt 2017).	24
Figuur 19: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het studiegebied.	25
Figuur 20: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het studiegebied.	26
Figuur 21: Overzichtskaart Inventarissen Onroerend Erfgoed met aanduiding van het studiegebied.	31
Figuur 22: GRB met aanduiding van beschermde stadsgezichten (lichtblauw) in een straal van 1km (zwart) rondom het studiegebied.	32
Figuur 23: Beschermd stads- en dorpsgezicht Kasteelhoeve Hof ter Wallen met omgeving (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 8741).	33
Figuur 24: GRB met aanduiding van het bouwkundig erfgoed (oranje) in een straal van 1km (zwart) rond het studiegebied (blauw).	33
Figuur 25: Neerhof van Kasteel Ter Walle (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 36379).	36
Figuur 26: Hoeve Hollebeekgoed (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 36369).	36
Figuur 27: GRB met aanduiding van CAI-locaties (groen) binnen een straal van 500m rondom het studiegebied.	37
Figuur 28: Fricxkaart met aanduiding van het studiegebied en de verschuiving (rood) naar de hypothetische locatie op de kaart met in acht name van de moeilijkheden bij het georeferentieprocedure.	40
Figuur 29: Villaretkaart met aanduiding van het studiegebied.	41
Figuur 30: Ferrariskaart met aanduiding van het studiegebied.	42
Figuur 31: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het studiegebied.	43

Figuur 32: Poppkaart met aanduiding van het studiegebied.....	44
Figuur 33: Vandermaelenkaart met aanduiding van het studiegebied.	45
Figuur 34: Detail van de kaart van België uit 1904 met aanduiding van het studiegebied (bron: Cartesius/NGI 2017).....	46
Figuur 35: Orthofotomozaïek uit 1971 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	47
Figuur 36: Orthofotomozaïek uit 1979-1990 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	48
Figuur 37: Orthofotomozaïek uit 2000-2003 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	48
Figuur 38: Orthofotomozaïek uit 2005-2007 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	49
Figuur 39: Orthofotomozaïek uit 2008-2011 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	49
Figuur 40: Orthofotomozaïek uit 2013-2015 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	50
Figuur 41: Orthofotomozaïek uit 2016 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.....	50

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Merelbeke, woonzorgcentrum, Merovingisch, Karolingisch, proefsleuven.

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017H251
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres studiegebied	Zorgkern Bergbos
- straat + nr.:	Bergbosstraat – Ettingen – Hundelgemsesteenweg
- postcode:	8920
- fusiegemeente:	Merelbeke
- land:	België
Lambert72coördinaten (EPSG:31370)	Bounding Box xMin, yMin 3.74337, 50.9847 xMax, yMax 3.74474, 50.9855
Kadaster	
- Gemeente:	Merelbeke
- Afdeling:	2
- Sectie:	B
- Percelen:	475K, 476G, 477N, 315F, deel van 476H, deel van 477P, deel van 477R, deel van 481F2
Onderzoekstermijn	Augustus-september 2017
Thesaurus	Bureauonderzoek, Merelbeke, woonzorgcentrum, Merovingisch, Karolingisch, proefsleuven.

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota heeft als doel na te gaan welke archeologische erfgoedwaarden er ter hoogte van het betreffende studiegebied te verwachten zijn en in welke mate deze bedreigd worden door de nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek in deze archeologienota heeft drie objectieven. Er wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Vervolgens wordt er nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische restanten als ook wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze restanten.

De gegevens waarop dit onderzoek is gebaseerd, komen uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek, *in situ* bewaring of vrijgave van het terrein.

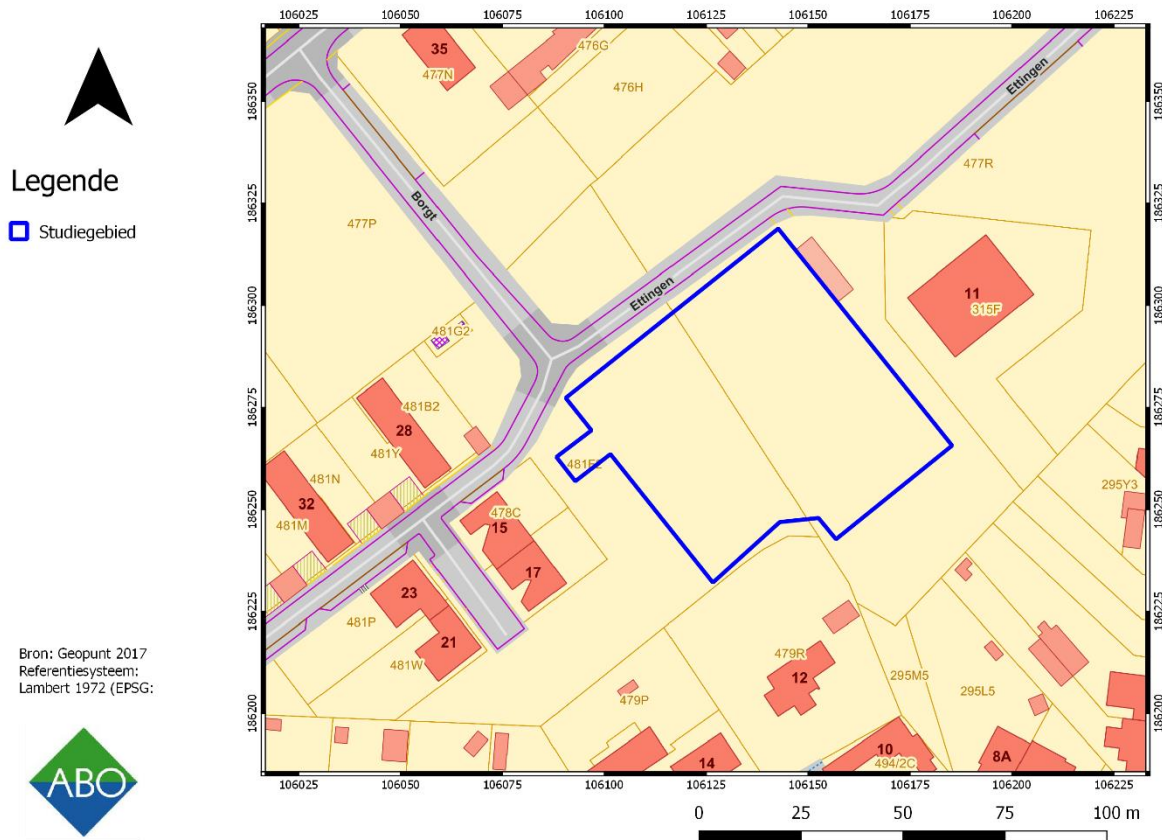
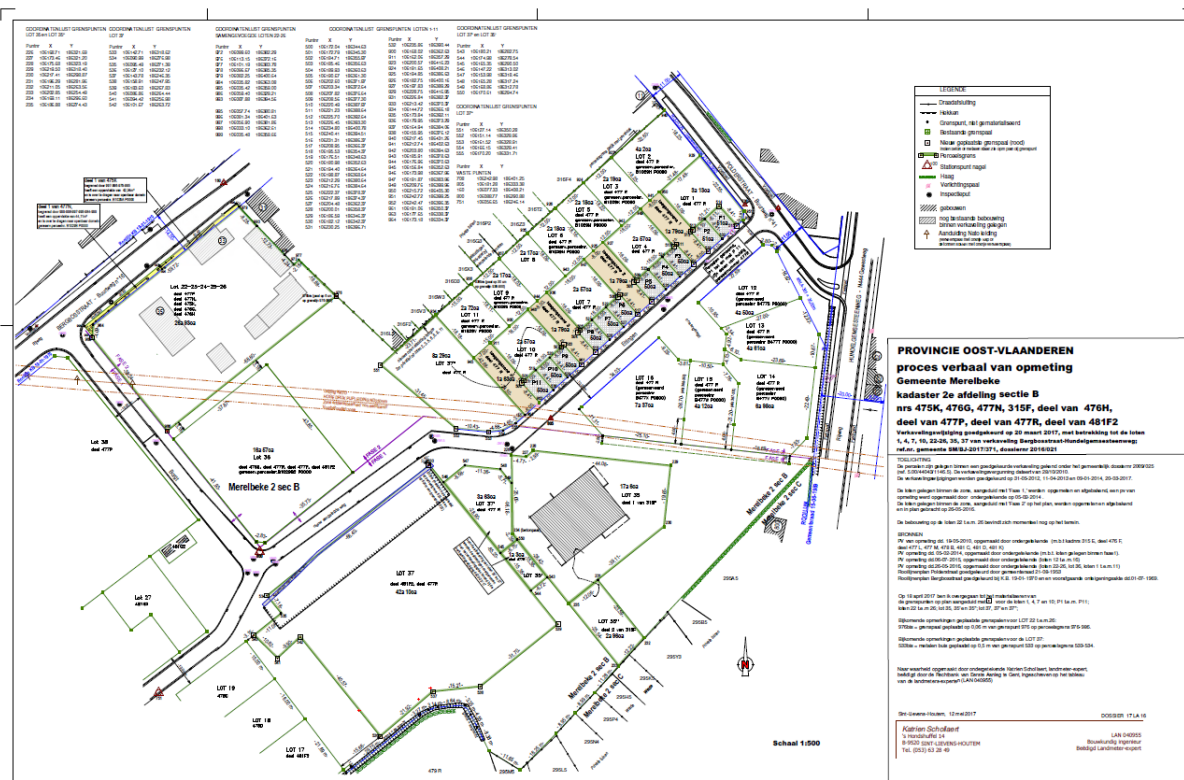
1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

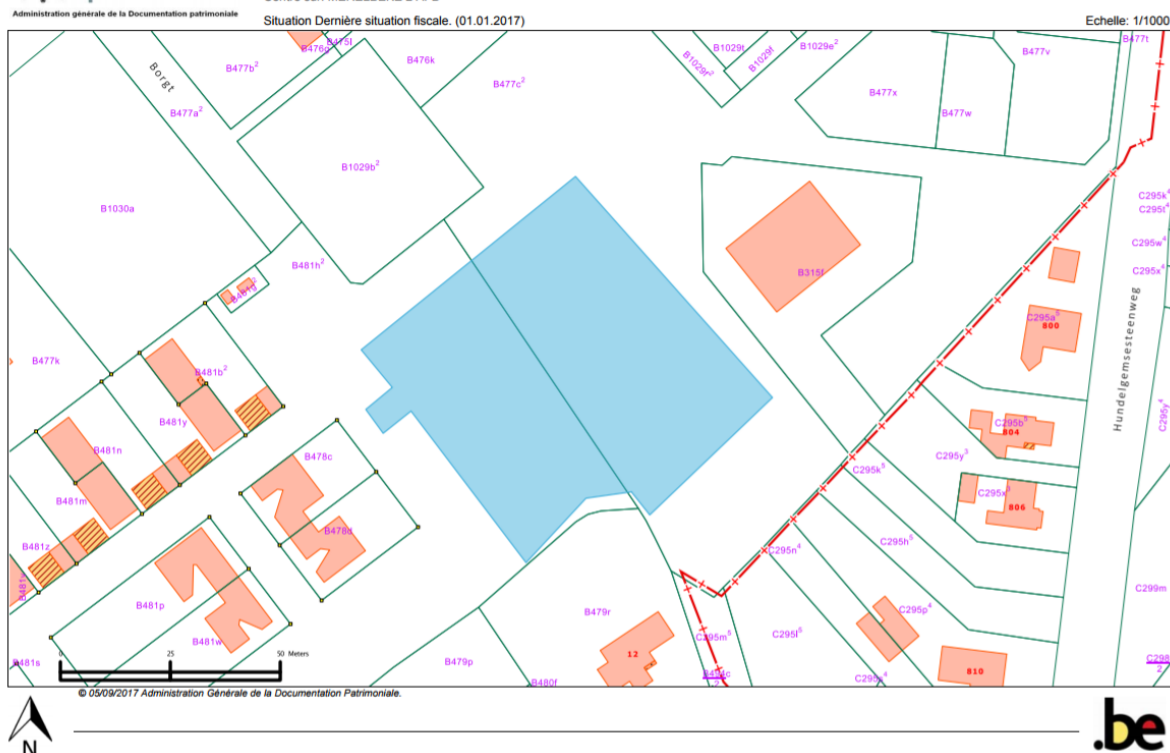
Deze archeologienota kwam tot stand naar aanleiding van de werkzaamheden die gepaard gaan met de bouw van het woonzorgcentrum “Zorgkern Bergbos” ter hoogte van de kruising tussen de Borgt en de Ettingen te Merelbeke. Het geplande woonzorgcentrum zal drie bovengrondse verdiepingen en één ondergrondse verdieping omvatten. Verder worden aanpalend aan het gebouw ook nutvoorzieningen aangelegd. In totaal hebben deze werkzaamheden betrekking op een oppervlakte van ca. 4.200m². De archeologienota heeft enkel betrekking op lot 37 en niet op loten 37' en 37". Op deze twee aanpalende percelen staat een constructie met kelderverdiep. Op termijn is het de bedoeling dat de ondergrondse verdieping van het woonzorgcentrum op lot 37 aansluit op de ondergrondse verdieping van loten 37' en 37".

De geplande bouw en bijhorende graafwerken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Het studiegebied ligt echter niet (gedeeltelijk) in een beschermde archeologische site of een vastgestelde archeologische zone. Toch valt het studiegebied ook niet in een gebied waar geen archeologie valt te verwachten. Daar het studiegebied in woonuitbreidingsgebied ligt en zowel de totale oppervlakte van het perceel waarop deze ingreep betrekking heeft, als de ingreep in de bodem zelf de drempelwaarden van 3.000m² en 1.000m² respectievelijk overschrijden, moet voorafgaand aan een bouwvergunning een archeologienota die het archeologisch potentieel evalueert, worden opgemaakt in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Dit bureauonderzoek moet uitwijzen of een onderzoek met ingreep in de bodem mogelijk en wenselijk is voor het perceel.

1.5 AFBAKENING STUDIEGEBIED

Het studiegebied ligt in de zuidwestelijke uitbreiding van de gemeente Merelbeke ten westen van de gewestweg N444 en ten oosten van de Gaversesteenweg. Het wordt ingesloten door de Bergbosstraat, de Polderstraat en de Ettingen in het noorden, door de Hundelgemsssesteenweg (Gewestweg N444) in het oosten, door de Schellebellepontweg, de Ettingen en de kastanjestraat in het zuiden en de Borgt en de Bergbosstraat in het westen.





Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het studiegebied (bron: CadGIS 2017).

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

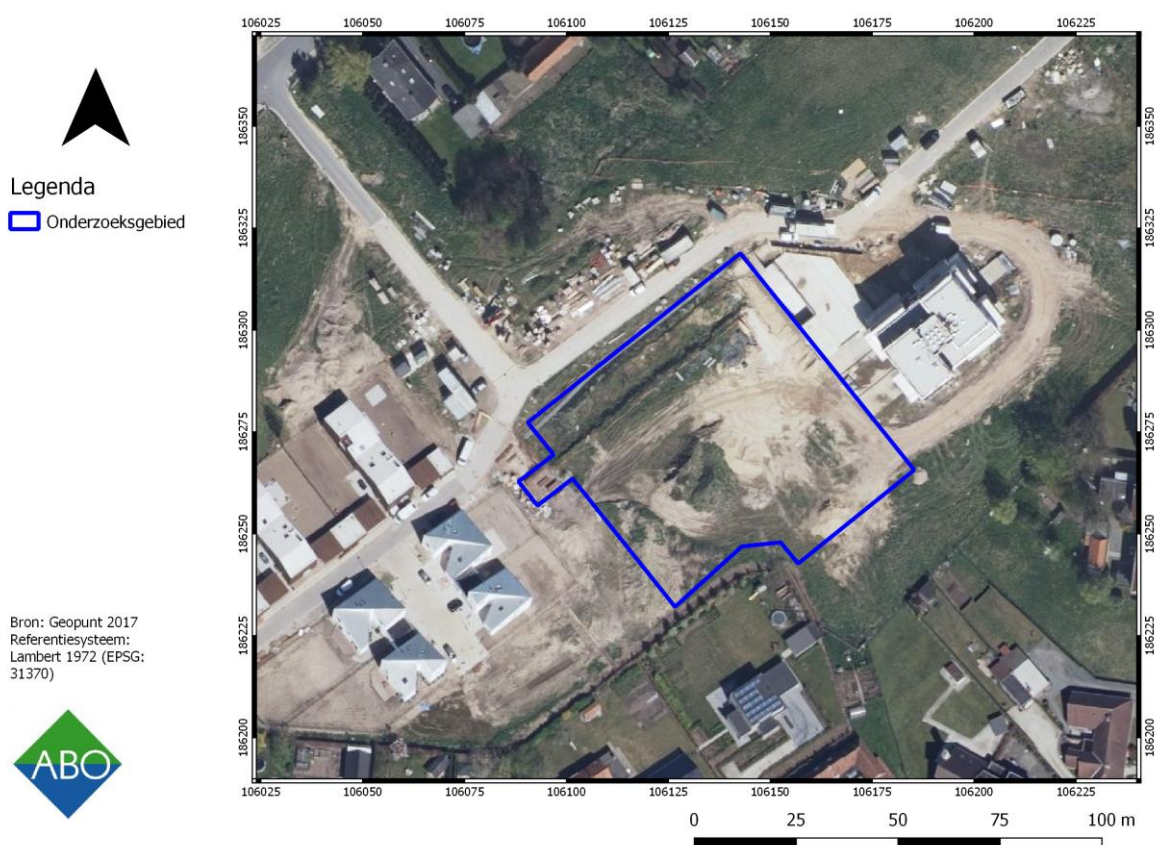
- 1) Een studie van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een studie van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geeft inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken om de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied bevindt zich volledig in woonuitbreidingsgebied omgeven door woongebied. Het is onbebouwd maar het ziet ernaar uit dat het betrokken terrein in het recente verleden dienst deed als werfzone tijdens de verkaveling van de aanpalende percelen. Op recente satellietfoto's zijn er duidelijk sporen van rupsbanden te zien en centraal op lot 37 is een grote berg vergraven aarde te zien. Op de aanpalende percelen 37' en 37'' werd reeds een structuur met kelderverdiep opgetrokken. Ze vormen bijgevolg geen onderdeel van deze archeologienota. Gezien de ruimtelijke bestemming, meer bepaald woonuitbreidingsgebied, was een verkaveling nodig voor het bebouwen van het betrokken perceel. Tijdens de verkavelingswerken werden de straten de Ettingen en de Borgt doorgetrokken en onderling verbonden. Langs het westelijke deel van de uitbreiding van de Ettingen werden tot op heden vooral nieuwe wooneenheden gebouwd.

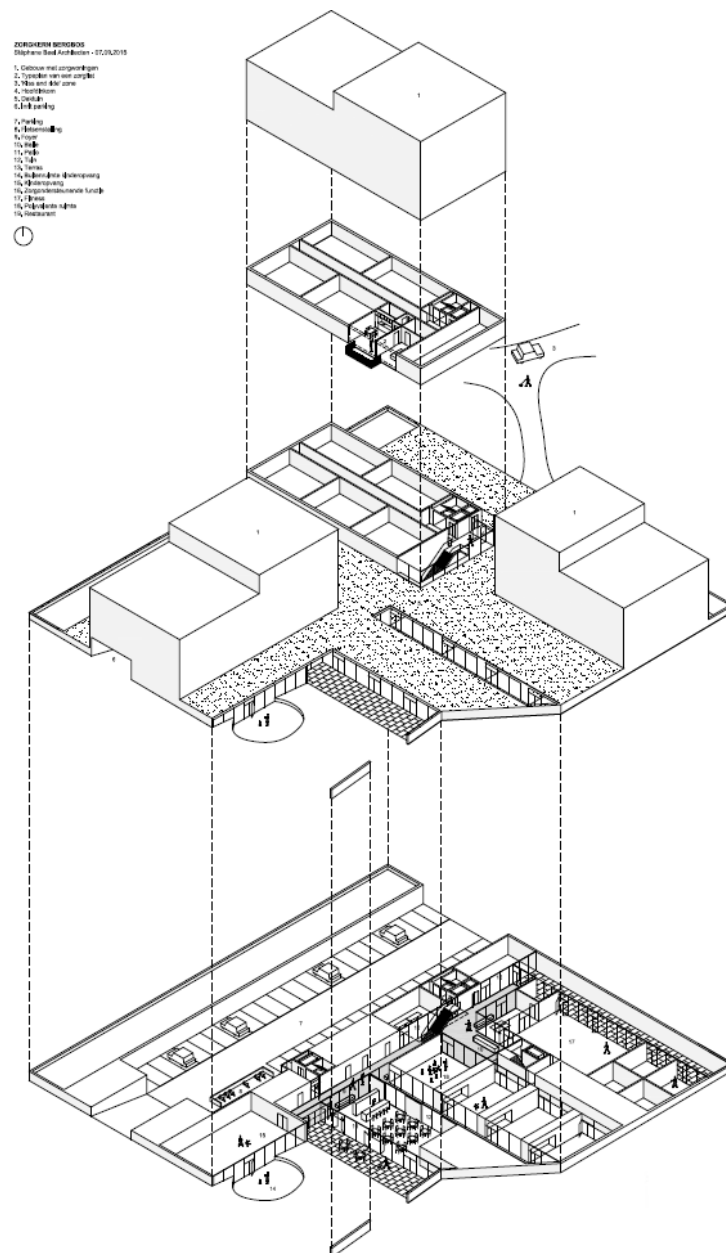


Figuur 4: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het studiegebied.

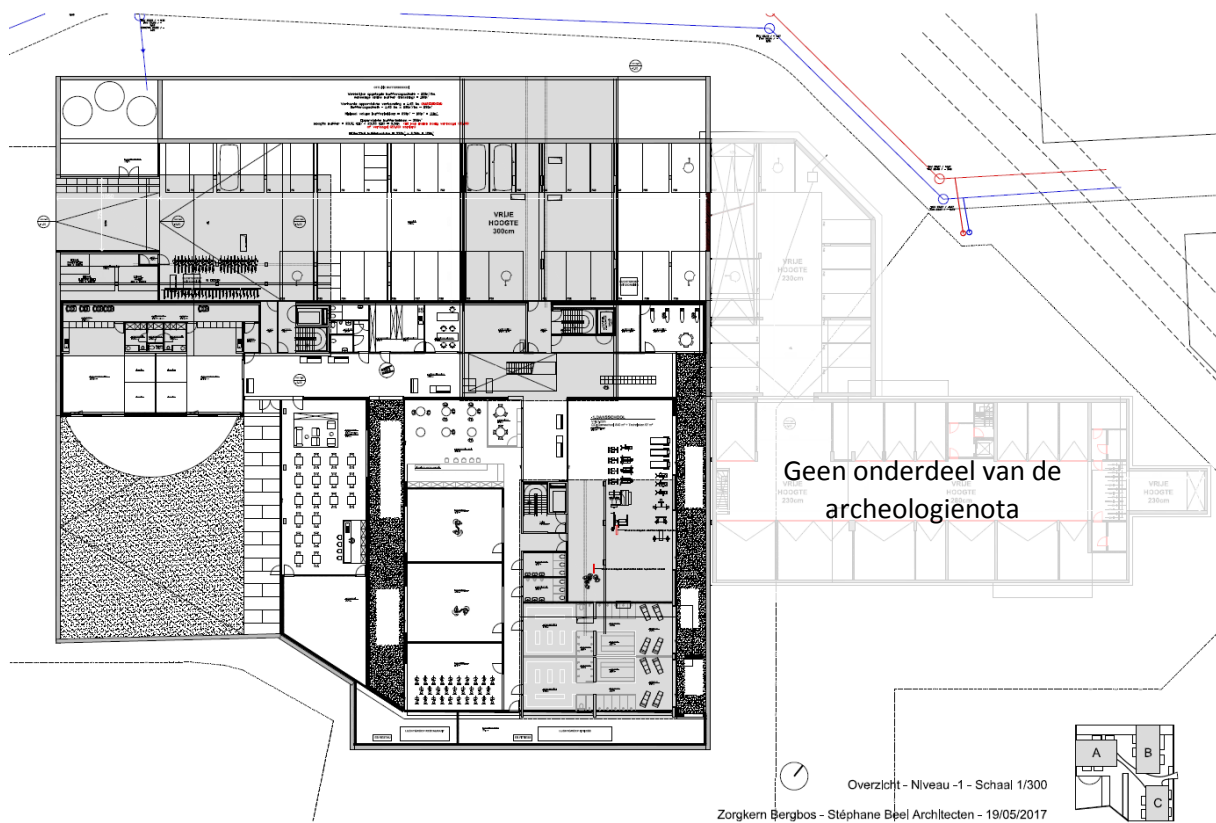
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De bouwplannen van het woonzorgcentrum omvatten de aanleg van drie woonblokken, structuren A, B en C, die elk bestaan uit drie verdiepingen en onderling verbonden zijn met een centrale verharding te midden van groenaanplanting. De bouwplannen omvatten ook één grote ondergrondse verdieping die de omvang van de drie bovengrondse structuren volledig omvat. De ondergrondse verdieping zal een parking, een fietsstalling en alle zorg-gerelateerde functies omvatten met inbegrip van de gemeenschappelijk noodzakelijke ontmoetingsruimte en de bijhorende sanitaire voorzieningen. In het algemeen zal de aanleg van de ondergrondse verdieping een bodemingreep inhouden van maximaal

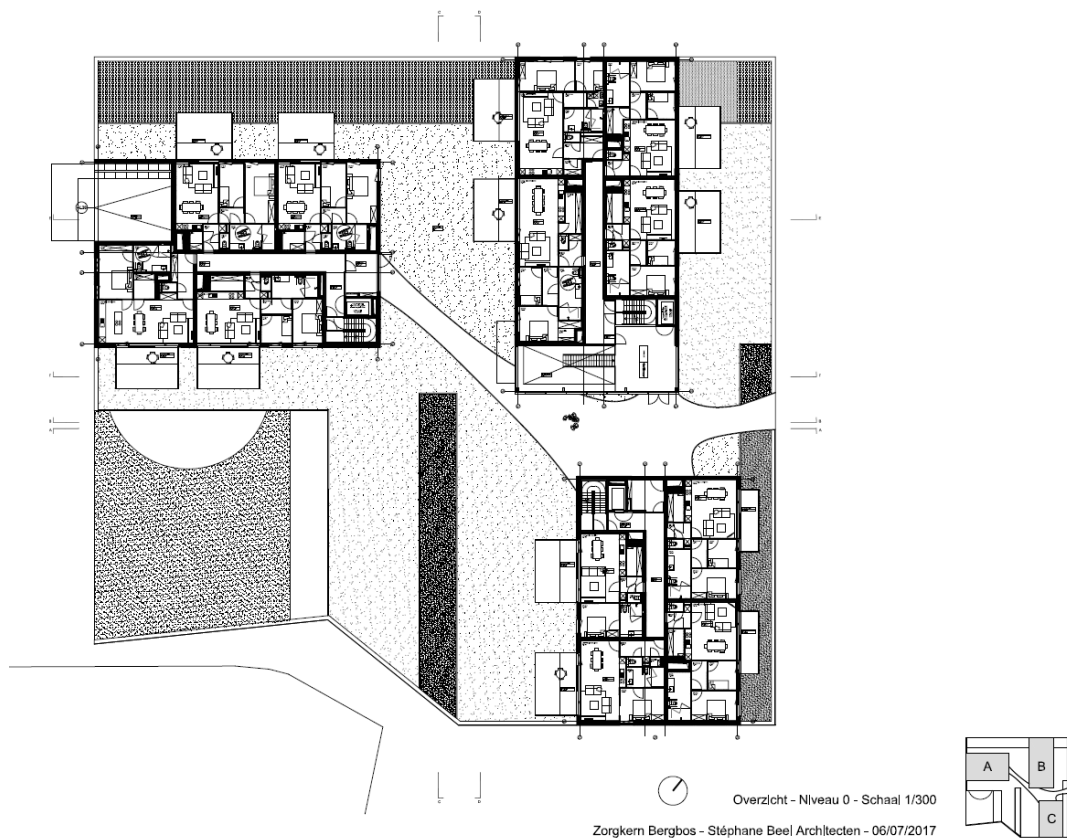
3,50–3,82m-MV. Hoewel het vloerniveau zich op 2,90–3,22m-MV zal bevinden, dient hierbij echter nog een fundering van 0,50–0,60m-MV bijgeteld te worden. In het noordwestelijke deel van de verdieping wordt de ingang tot de parking en fietsenstalling voorzien, waardoor het niveau gradueel van het maaiveld naar een diepte van 2,90–3,22m-MV afhelt. Toch gelden voor deze zone dezelfde dieptes voor de geplande bodemingreep. Volgens de bouwplannen zullen ook hier de funderingen een diepte van 3,50–3,82m-MV bereiken. Tot slot wordt er in het noordwesten van het plangebied ook een verbinding voorzien met het gescheiden rioleringsstelsel voor de afvoer van afval- en regenwater. Het bestaande buizenstelsel en de collector bevinden zich op een diepte van 1,95–2,62m-MV. Er wordt een verbinding met de collector voorzien waarvan de diepte van de buis 1,75m-MV zal bedragen en de diepte van de uitgraving ca. 2,35m-MV. De ontwerpplannen voor het opstellen van deze archeologienota werden aangeleverd door de opdrachtgever. Om de leesbaarheid ervan te garanderen worden deze plannen als bijlage toegevoegd aan deze nota.



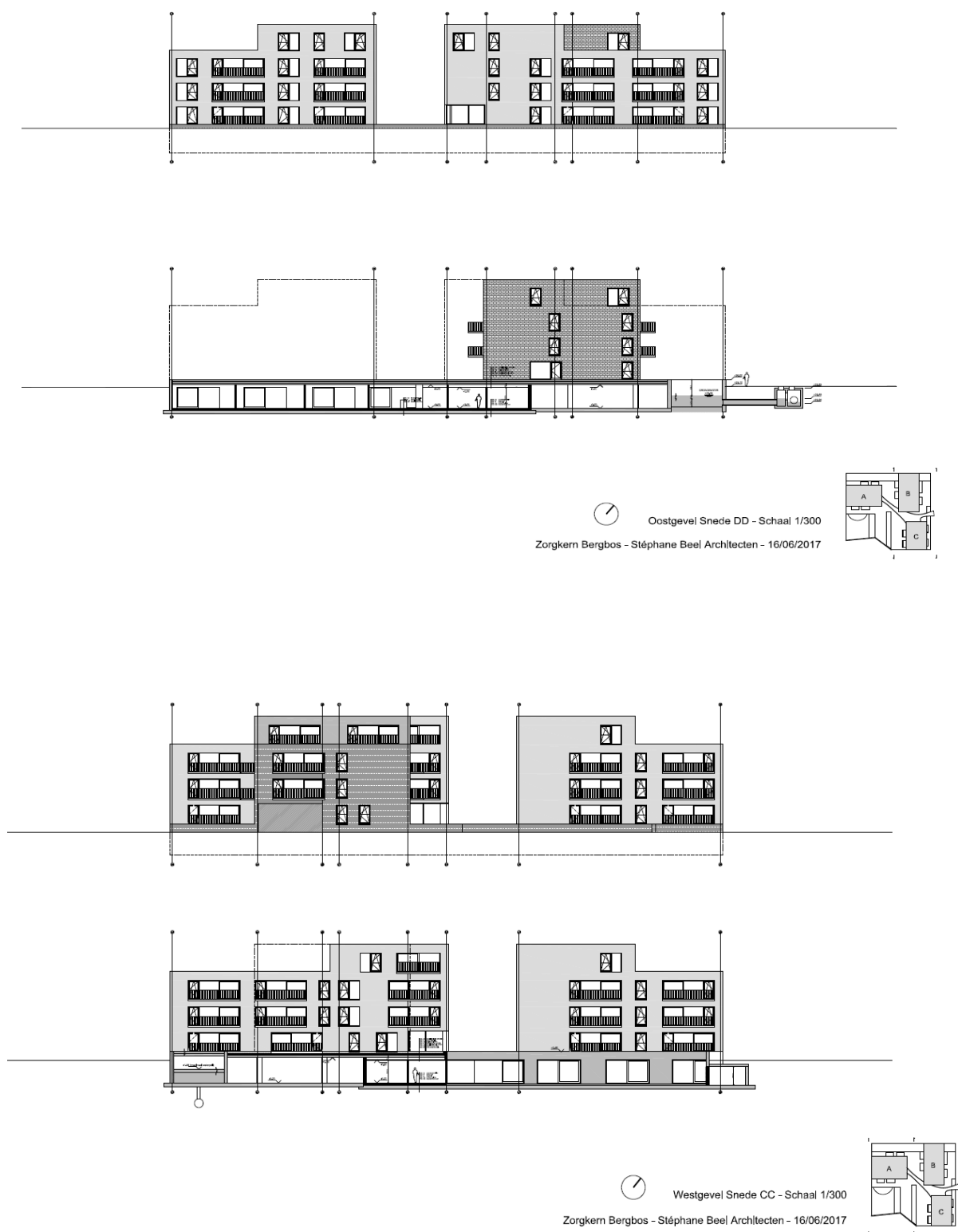
Figuur 5: Ontwerp "Zorgkern Bergbos" (bron: opdrachtgever).



Figuur 6: Bouwplan van de ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).



Figuur 7: Bouwplan van het gelijkvloers (bron: opdrachtgever).



Figuur 8: N-Z profiel van de bovengrondse structuren in verhouding tot de overkoepelende ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).



Figuur 9: W–O profiel van de bovengrondse structuren in verhouding tot de overkoepelende ondergrondse verdieping (bron: opdrachtgever).

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

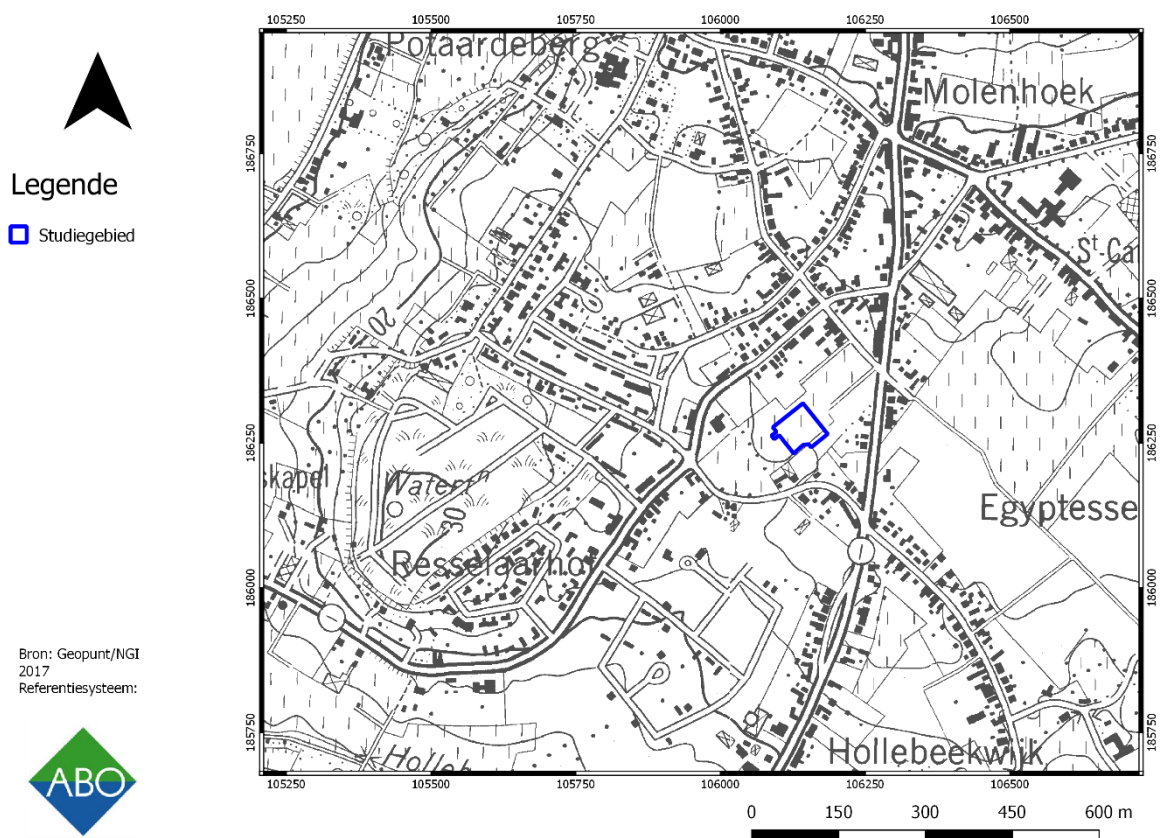
Tabel 1: Geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 3.

Geraadpleegde bronnen met betrekking tot landschappelijke voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Bodemkundige kaart: bodemtype	Relevant, cf. 3.2.1
Bodemkundige kaart: Tertiaire geologie	Relevant, cf. 3.2.2
Bodemkundige kaart: Quartaire geologie	Relevant, cf. 3.2.3
Bodemkundige kaart: bodemerosie	Relevant, cf. 3.2.4
Bodemkundige kaart: bodembedekking	Relevant, cf. 3.2.5
Cartografische bronnen	
Topografische kaart	Relevant, cf. 3.1.1
Digitaal Hoogtemodel (DTM)	Relevant, cf. 3.1.1
Hillshadekaart	Relevant, cf. 3.1.1

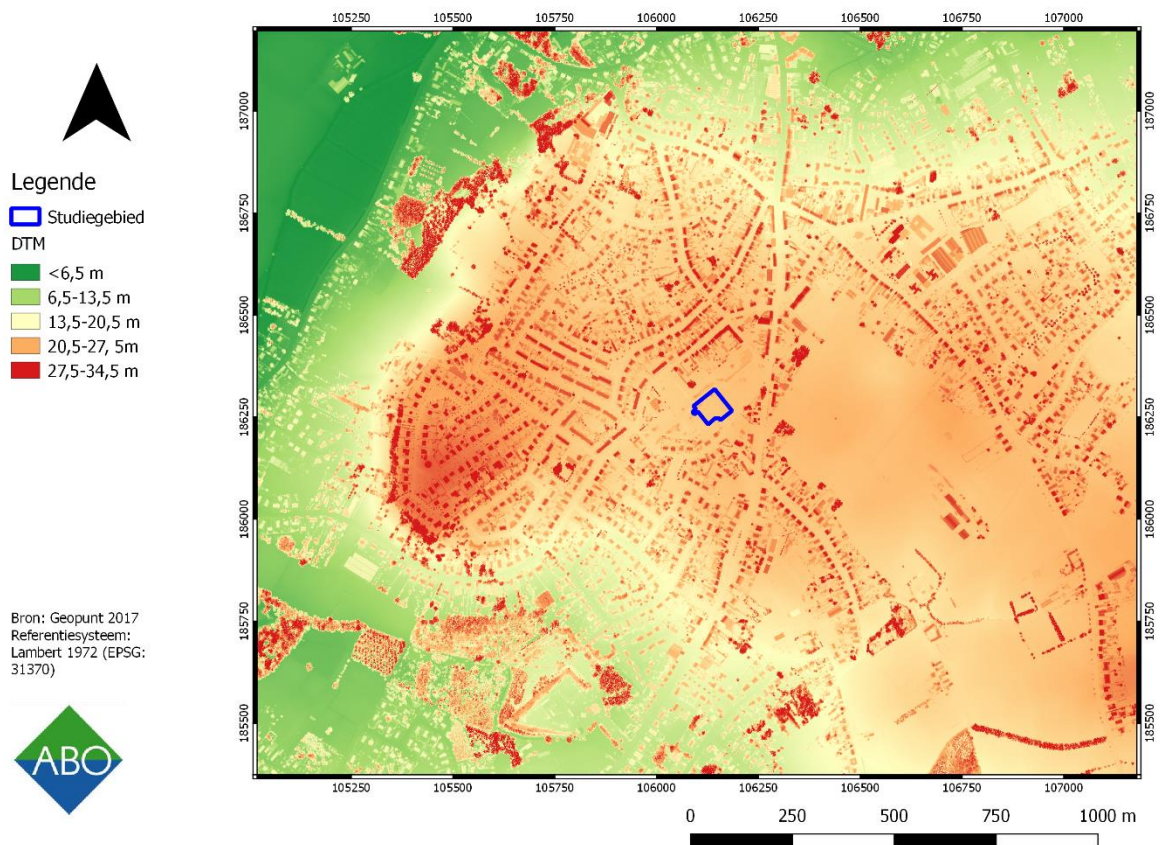
3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

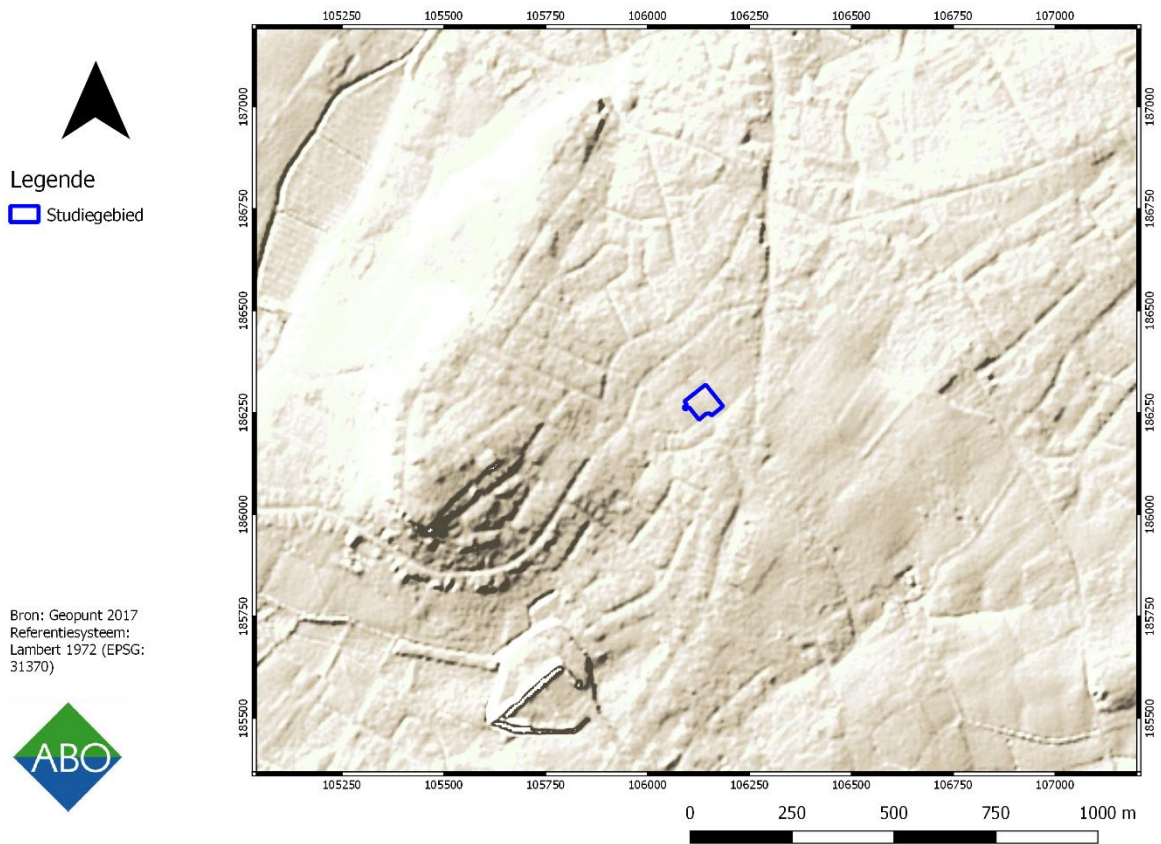
De gemeente Merelbeke, waarin het studiegebied gelegen is, wordt gekenmerkt door een landschap met een overgangstopografie van de vlakke alluviale vallei van de Schelde naar het golvend hinterland. Hoogtes variëren sterk tussen 8 en 30m met soms acute overgangen van 5–10m. Het studiegebied ligt op een hoger gelegen deel van het landschap tussen de 20m- en 30m-isohypse. Het hoogteverloop is echter niet acuut. De stijgingsgraad bedraagt slechts 1,5%. Onmiddellijk ten westen en zuidwesten van het studiegebied loopt echter een steile heuvelrug waarvan de hellingsgraad soms tot 10% oploopt. Het Digitaal Hoogtemodel (DTM) met een resolutie van 1m bevestigt dat het studiegebied gelegen is op een hoger gelegen zone in het landschap als ook de abrupte overgang van het vlakke stroomgebied van de Schelde naar een golvend reliëf ten westen, noorden en zuiden van het studiegebied. Ten zuidwesten van het studiegebied ligt het hoogste punt in het landschap. Het gaat om de Resselaarberg (31m) dat het uitzicht heeft van een kronkelberg, een geomorfologische structuur die tot stand komt bij de insnijding van een meanderende rivier in het landschap. Aangezien de Schelde vandaag verder naar het westen vloeit, dateert de genese van deze structuur hoogstwaarschijnlijk uit het Quartair na het terugtrekken van de zee. Deze structuur is tevens zeer duidelijk te zien op een hillshadekaart van de ruimere omgeving rondom het studiegebied.



Figuur 10: De topografische kaart met aanduiding van het studiegebied.



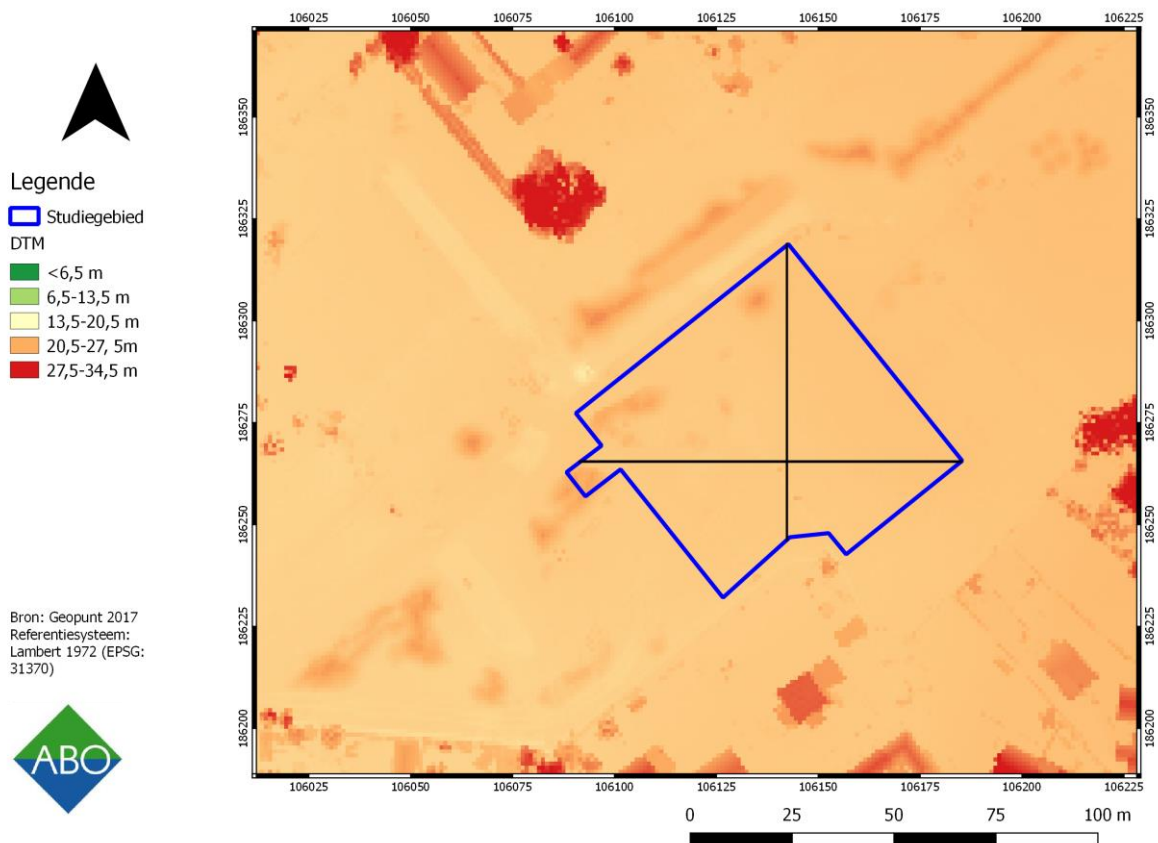
Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel (DHM) met aanduiding van het studiegebied.



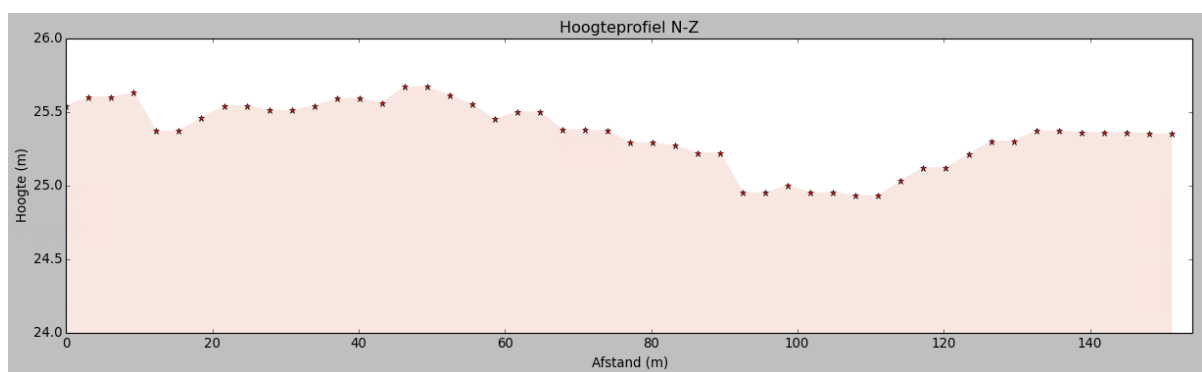
Figuur 12: Hillshadekaart (5m) met aanduiding van het studiegebied.

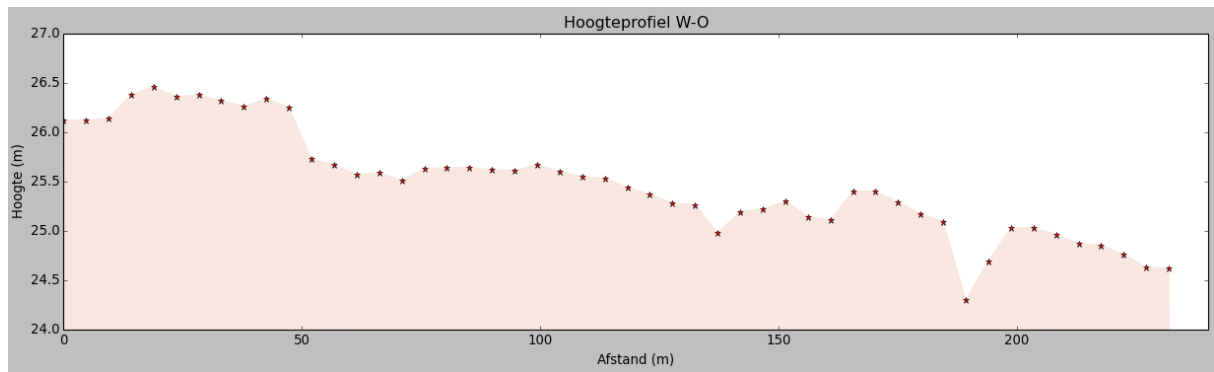
3.1.2 HOOGTEVERLOOP

Zoals de topografie doet vermoeden is het hoogteverschil binnen het studiegebied klein. De noord-zuid as levert een vrij stabiel profiel op, waarbij de begin- en eindhoogte schommelen rond de 25,5m TAW. Desondanks vertoont het profiel een geleidelijk daling tot een gemiddelde hoogte van 25m TAW alvorens weer te stijgen tot op 25,5m TAW. Het hoogteprofiel van de W-O as daarentegen toont een geleidelijke daling van 26m TAW naar 25m TAW van het westen naar het oosten, wat overeenstemt met de algemene topografie van het omringende landschap. Opvallend is wel de plotse daling van 25m TAW naar 24,5m TAW. Het zou hier om een recente versterking kunnen gaan.



Figuur 13: Digitaal Hoogtemodel (DHM) (1m) met aanduiding van het projectonderzoek. Aanduiding locatie van het N-Z hoogteprofiel (groen) en het O-W hoogteprofiel (rood).

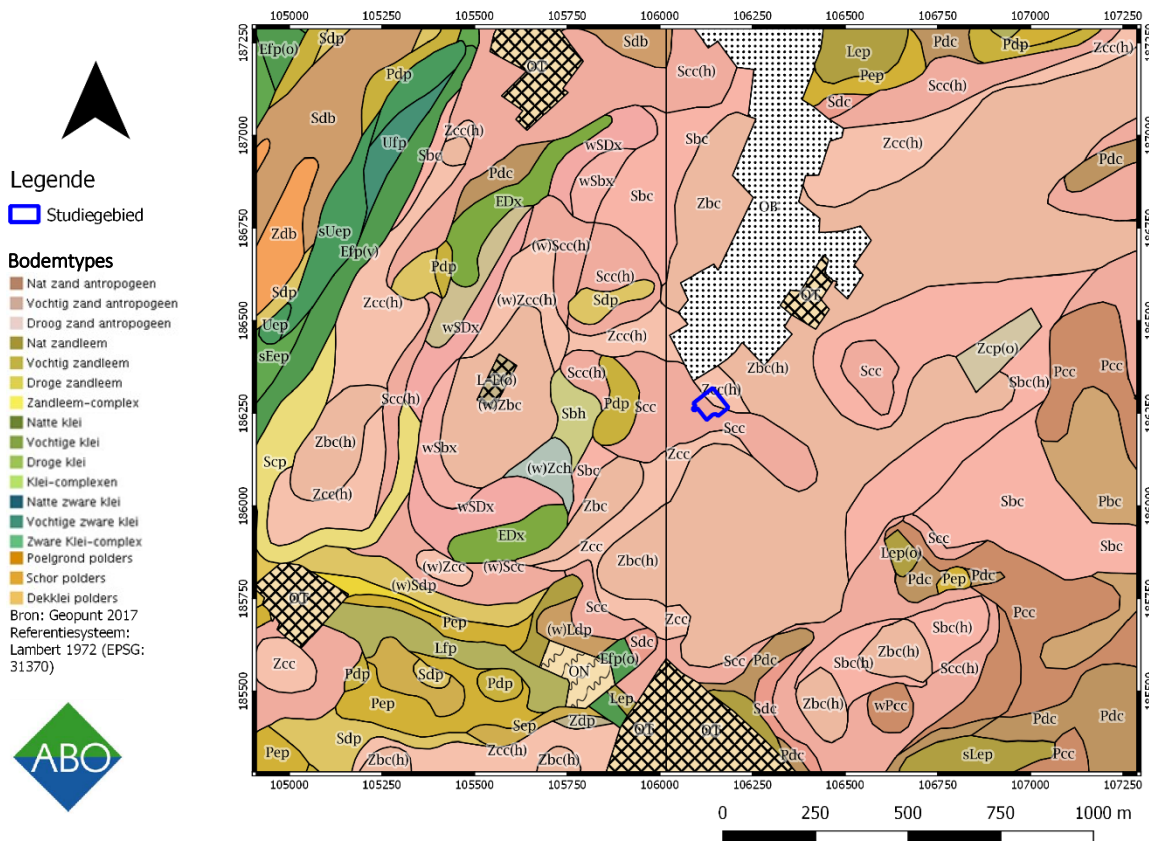




Figuur 14: Noord-zuid (N-Z) en oost-west (O-W) hoogteprofielen.

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMTYPE



Figuur 15: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied.

Het studiegebied bevindt zich net ten zuiden van een zone met een ondergrond die voornamelijk uit **OB**-bodems bestaat, wat inhoudt dat deze gronden sterk gewijzigd kunnen zijn door bebouwing. De **OT**-gronden getuigen eveneens van een menselijke ingreep, meer bepaald vergraven terrein, wat een inschatting van het oorspronkelijke bodemprofiel onmogelijk maakt. Het studiegebied ligt echter in een

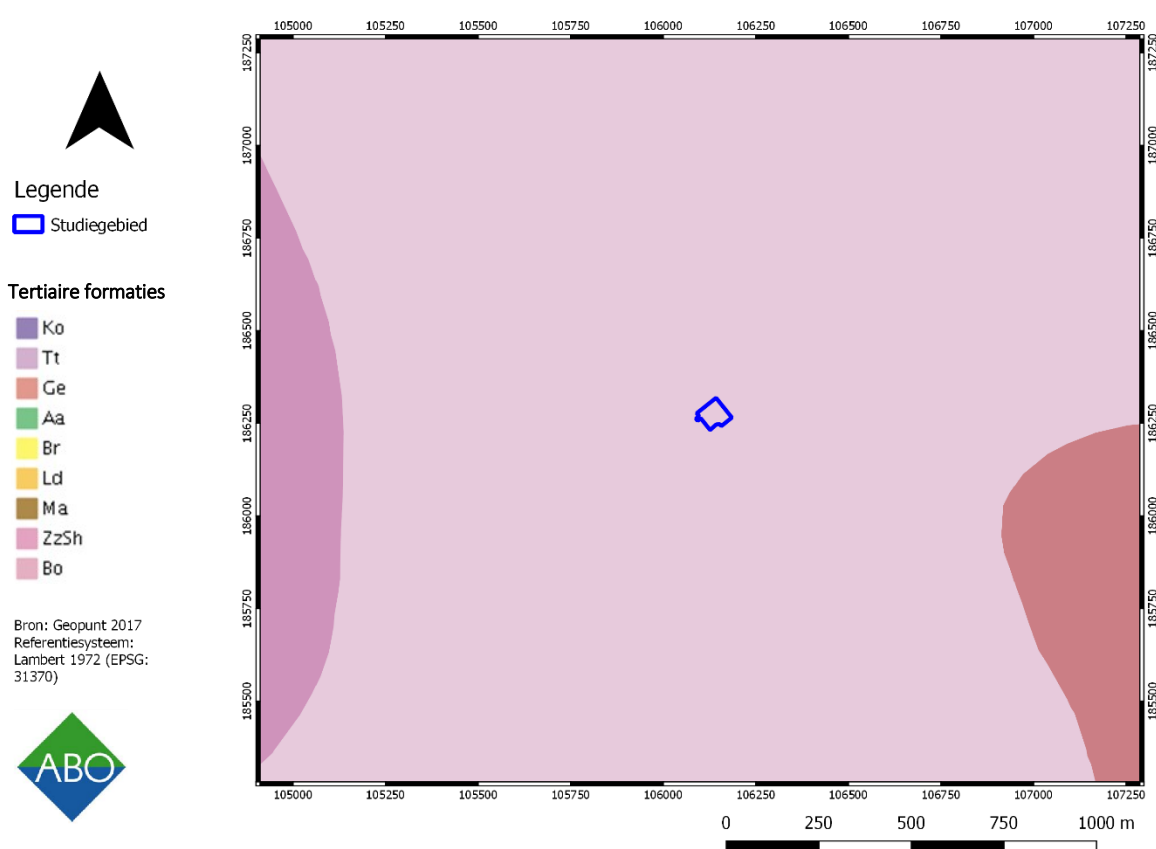
zone waarvan het originele bodembestand bewaard en gekend is. Het gaat om Zcc(h)- en Scc-bodems. Zcc(h)-gronden zijn matig droge zandbodems met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Deze zandgronden vertonen roestverschijnselen op een diepte van 60–90 cm. Ze hebben een gunstige waterhuishouding in de winter maar zijn droogtegevoelig in de zomer. De landbouwkundige waarde van deze gronden wordt hoofdzakelijk beïnvloed door de toestand van de humeuze bouwvoor. Deze bodems zijn matig geschikt voor de teelt van zomergranen, aardappelen en asperges. De (h)-appendix betekent dat deze gronden beschikken over een sterk gevlekte, verbrokkelde of discontinue textuur-B horizont. Scc- gronden beschikken eveneens over een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont maar het zijn matig droge lemige zandbodem. Deze bodems hebben een donker grijsbruine bouwvoor met een dikte van 25–30 cm. De Bt horizon begint doorgaans op 40–100 cm. Hij is bruin tot geelbruin met lichtbruine zandige strepen en vlekken in het bovenste gedeelte en gleyverschijnselen op 60–90 cm. De bodem is iets te droog in de zomer. Desondanks zijn het gunstige gronden voor de teelt van zomergranen en aardappelen. De bodems zijn eveneens geschikt voor intensieve tuinbouw en ruwe groenteteelt (Van Ranst en Sys 2000). In de omgeving rondom het studiegebied komen verder Zbc(h)-, Sbc(h)-, Zcp(o)-, Pdp-, Zcc-, Sbh-, (w)Zch-, (w)Scc(h)- en (w)Sbx-gronden voor (Van Ranst en Sys 2000). Met de uitzondering van de PdP-gronden worden alle bodemtypes gekenmerkt door droge tot matig droge drainageprofielen, waardoor ze vaak in de zomer watergebrek vertonen. Desalniettemin blijken deze gronden matig tot geschikt voor het verbouwen van weinig eisende teelten als ook voor intensieve tuinbouw en groenteteelt, voornamelijk asperges (Van Ranst en Sys 2000).

Tabel 2: Overzicht bodemtypes (bron: Geopunt 2017).

Bodemtype	Beschrijving	Waterhuishouding	Exploitatie
Zbc(h)	Droge zandbodem met gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont die roestverschijnselen vertoont op 90–100 cm en droogtegevoelig is.	Vaak watergebrek	Weinig geschikt voor aardappel- en maïsteelt en eerder aangewezen voor bosbouw.
Sbc/ Sbc(h)	Een droge Prepodzol. Droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De bouwvoor is uniform (ca. 25 cm dik) en donker grijsbruin. De textuur B is gedeeltelijk opgelost en bevat ijzerconcreties. De roestverschijnselen beginnen op 90–120 cm.	Te droog in de zomer en gevoelig voor verstuiving.	Matig geschikt voor weinig eisende teelten (vnl. maïs). Zeer geschikt voor asperges. Geschikt voor intensieve groenteteelt.
Pdp	Matig natte licht zandleembodem zonder profiel die grotendeels is opgebouwd uit colluvium. De donker grijsbruine bovengrond gaat over naar bruingrijs–grijs met roestverschijnselen op 40–60 cm. In de diepere horizonten (> 70 cm) is het materiaal lichtgrijs met roestvlekjes.	Nat in de winter; behoorlijke waterhuishouding in de zomer	Gebruikt als weide en voor de teelt van maïs.
(w)Zch	Podzol. Matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus Podzol B horizont. De donker bruingrijze bovengrond is 30–60 cm dik. De verbrokkelde Podzol B horizont met harde concreties is 20–30 cm dik. De roestverschijnselen beginnen op 60–90 cm.	Goed in de winter, te droog in de zomer.	Matig geschikt voor de teelt van zomergranen en aardappelen.

Bodemtype	Beschrijving	Waterhuishouding	Exploitatie
Sbh	Een droge Postpodzol. Droge lemige zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. De bouwvoor is homogeen donker bruingrijs tot donkergrijs (>30 cm dik). Onder de bouwvoor treft men lichtgeel-gekleurd lemig zand aan. De verbrokkelde Podzol B bevindt zich op 60–90 cm en de roestverschijnselen beginnen op 90 cm.	De bodems zijn te droog in de zomer.	Ze zijn matig geschikt voor weinig eisende teelten (zomergranen, maïs, aardappelen) en zijn geschikt voor asperges en intensieve groenteteelt.

3.2.2 TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART

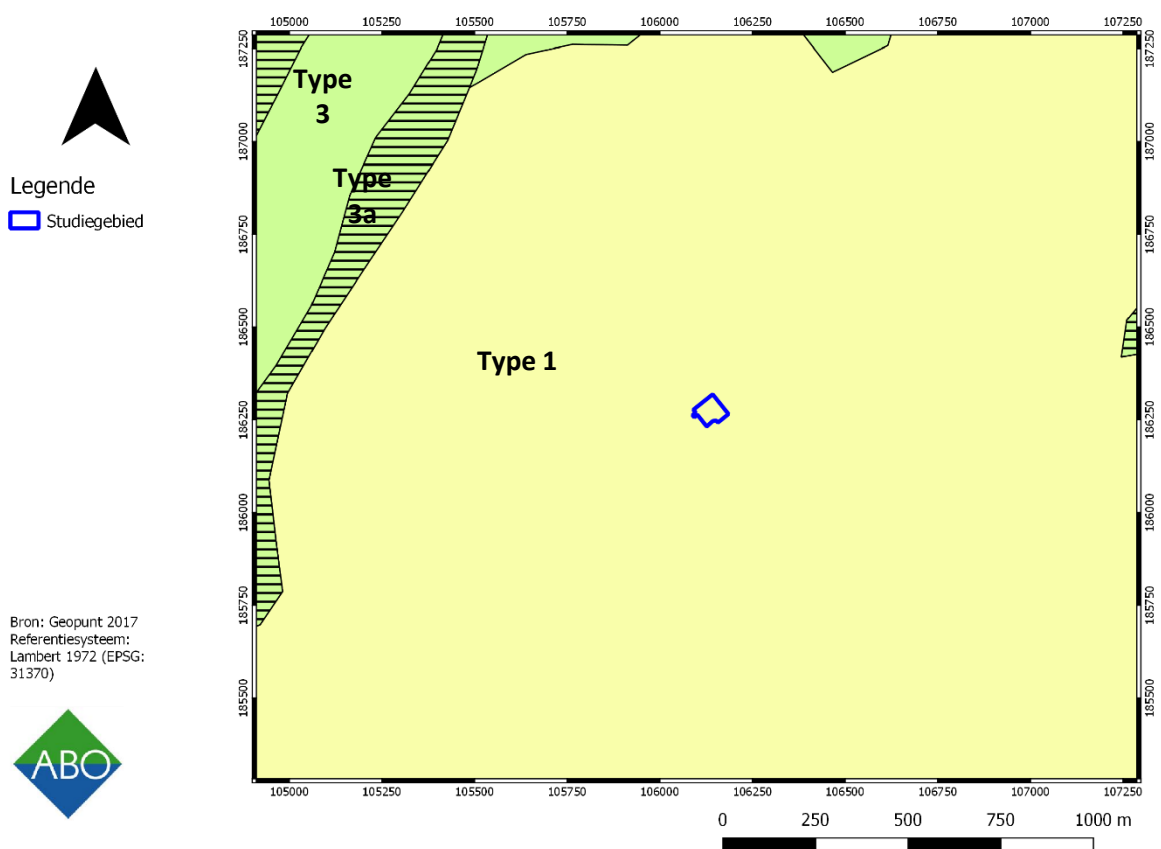


Figuur 16: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied.

Het studiegebied bevindt zich volledig op de afzettingen van het Lid van Egem dat wordt gekenmerkt door zeer fijn glauconiet- en glimmerhoudend zand als ook kleilagen en nummulietenkalksteenbanken. Het is een mariene lithostratigrafische eenheid die samen met het Lid van Kortemark – eveneens een mariene lithostratigrafische eenheid waarvan de afzettingen ten westen van het studiegebied voorkomen – onderdeel uitmaakt van de Formatie van Tielt (Iepergroep) die tot stand kwam tijdens een transgressie van het landschap in het vroeg Eoceen omstreeks 54.8–49 Ma geleden. De afzettingen van het Lid van Kortemark bestaan uit compact, kleiig fijn silt met zanderige intercalaties (De Geyter 1996). Ten oosten van het studiegebied behoren de Tertiaire afzettingen tot het Lid van Merelbeke dat de basis vormt van de Formatie van Gent dat eveneens toebehoort tot de grotere Iepergroep maar

werd afzet tijdens een later stadium tijdens het vroeg Eoceen. Het gaat hier eveneens om een mariene lithostratigrafische eenheid, wat een transgressie van het landschap impliceert. De afzettingen worden gekenmerkt door een laag plastische klei met intercalaties van zandlenzen van een beperkte omvang. In het verleden werden reeds een 20-tal boringen uitgevoerd in de omgeving van het studiegebied. Volgens die boringen bevinden de Tertiaire afzettingen zich op sterk variabele dieptes. Zo leverde een boring op ca. 500m ten westen van het studiegebied een diepte op van 1,45m en één op ca. 50m ten westen van het studiegebied een diepte van 2,5m. Op ca. 100m ten zuidwesten van het studiegebied bevinden de Tertiaire zanden zich dan weer op minder dan 1m (ca. 0,40m) onder het maaiveld terwijl een andere boring op ca. 500m ten oosten van het studiegebied een diepte van 8,5m opleverde voor de Tertiaire zanden. De voornaamste reden voor deze uiteenlopende dieptes is de aard van de lokale topografie. In vele gevallen gaat het om hellingafzettingen, waardoor de sedimentenpakketten aan de basis omvangrijker zijn dan die op de rug, waar erosie het grootst is (DOV 2017: Boringen).

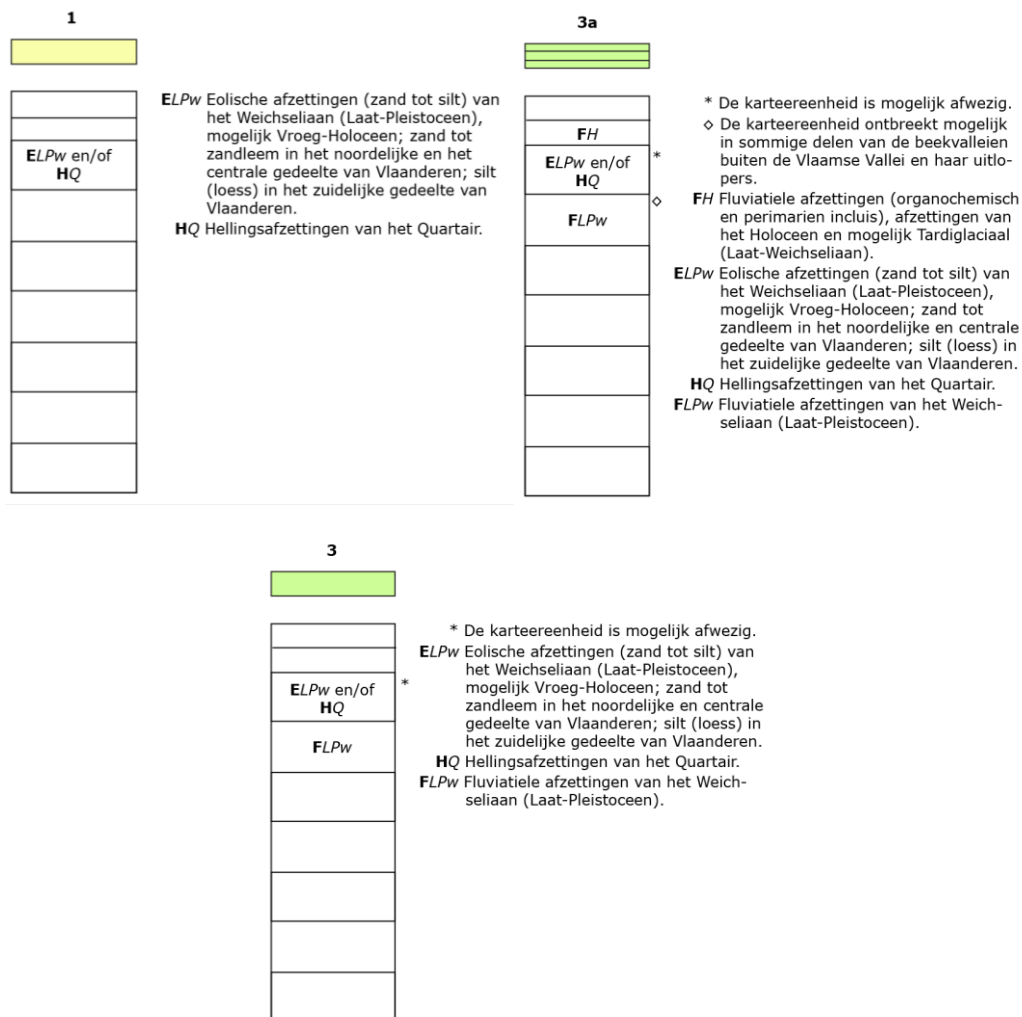
3.2.3 QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART



Figuur 17: Gedigitaliseerde Quartair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied.

Het studiegebied ligt volledig op primaire of secundaire eolische zand–zandleemafzettingen van Laat-Pleistoceen/Vroeg-Holoceneleeftijd zonder afdekkende Holocene/Tardiglaciale afzettingen (type 1). Ten westen van het studiegebied bevindt zich binnen een strook met ZW–NO-oriëntatie van primaire of secundaire eolische zand–silt afzettingen van Laat-Pleistoceen/Vroeg-Holoceneleeftijd met daarop Holocene/Tardiglaciale fluviale afzettingen (type 3a) een ovaalvormige zone met dezelfde eolische zand–siltafzettingen zonder afdekkende Holocene/Tardiglaciale afzettingen (type 3). Tijdens de laatste ijstijd werden de Tertiaire afzettingen bedekt lemig en zanderig materiaal afkomstig van de eindmorene van de uitgebreide gletsjers in Europa. Afhankelijk van de lokale topografie verschilt de dikte van deze

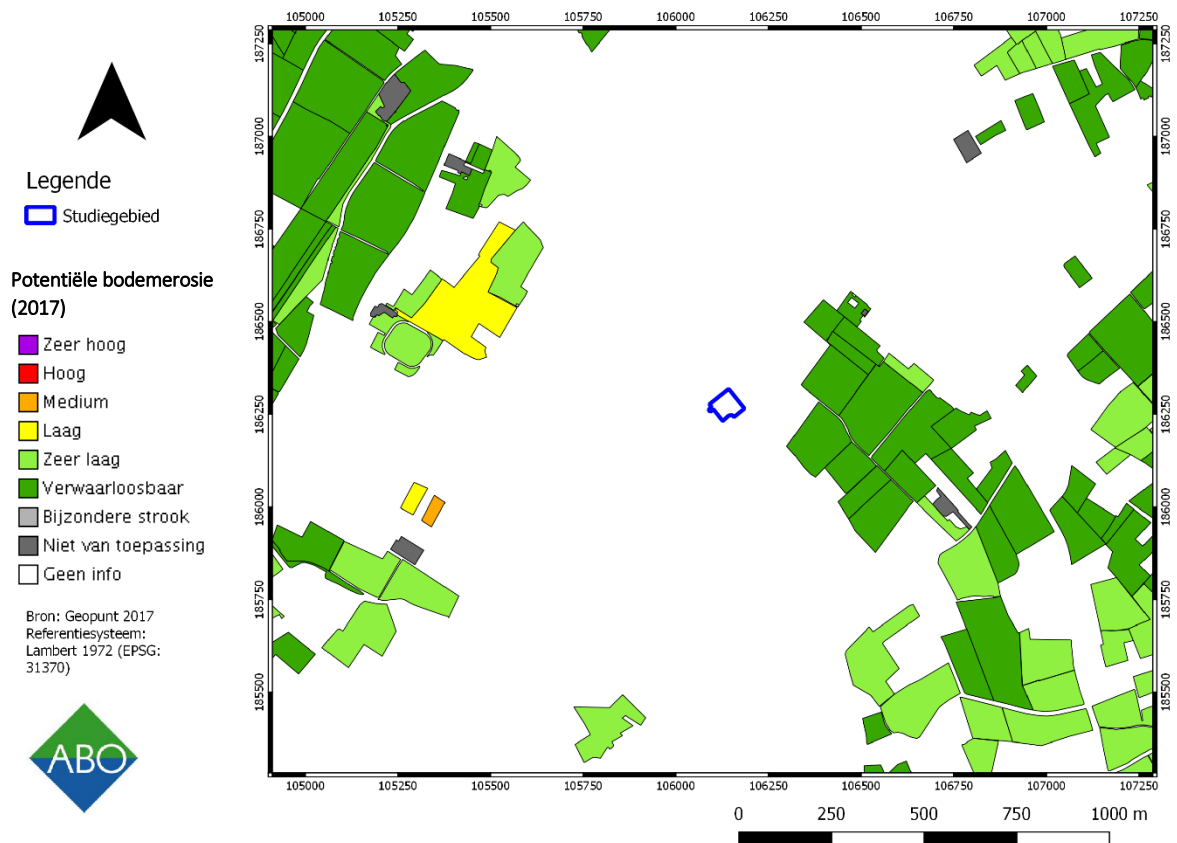
pakketten aanzienlijk. Op lager gelegen delen van het landschap, zoals de beekvalleien en depressies, kan het pakket tot 10m dik zijn terwijl het pakket beperkt kan zijn tot enkele centimeters op de hoger gelegen delen van het landschap, zoals de heuvelruggen. Daarnaast vonden er tijdens de koude fasen van de laatste ijstijd ook nog lokale verstuvingen plaats op de hoger gelegen delen van het landschap. Deze verstuvingen hebben doorgaans een grovere textuur. In het Vroeg-Holoceen (Boreaal) vonden eveneens lokale verstuvingsfasen plaats, waarbij zandduinen vormden langs de Scheldevallei. Tijdens het Atlanticum vulden de valleien zich met kleiig en lemig alluvium. Recente ontbossing resulteerde in grootschalige erosie en de afzet van colluvium in depressies en valleien (Geopunt 2017).



Figuur 18: Detaillegendes van de eenheden die de bovenstaande Quartair geologische kaart (1:50.000) kenmerken (bron: Geopunt 2017).

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

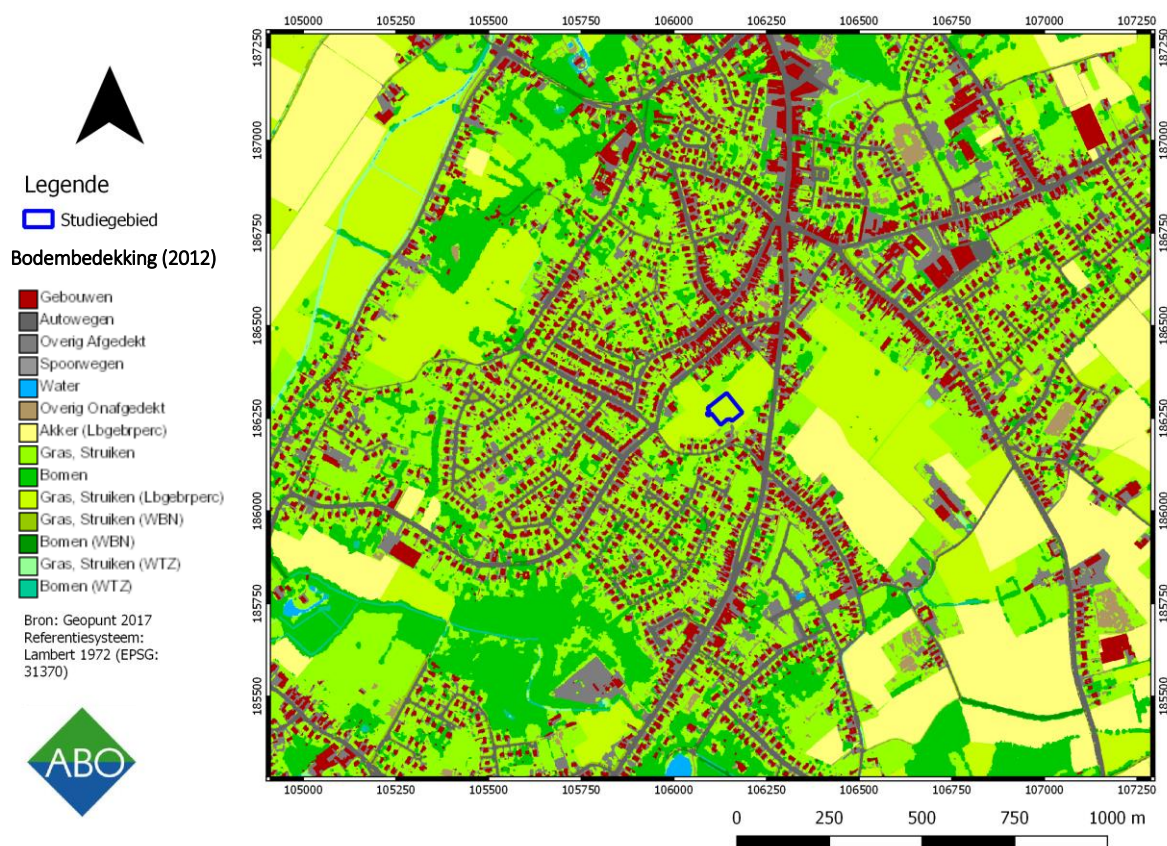
Hoewel het studiegebied gelegen is in woonuitbreidingsgebied en in het recente verleden nagenoeg onbebouwd was, zijn er geen gegevens bekend over potentiële bodemerosie voor het studiegebied. Desalniettemin liggen op minder dan 250m afstand percelen waarvan deze gegevens wel beschikbaar zijn. Voor al deze percelen is de potentiële bodemerosie zeer laag tot verwaarloosbaar ingeschat. Op een afstand van ca.800m ten zuidwesten van het studiegebied op werd de potentiële bodemerosie voor een drietal percelen geschat op laag tot medium.



Figuur 19: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het studiegebied.

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Het studiegebied wordt gekenmerkt door een zone met voornamelijk gras en struiken dat ten westen, ten noorden en ten zuiden wordt omgeven door bebouwing en ten oosten door een weg (N444) met lintbebouwing en achterliggende akkers als ook door zones met gras en struiken gelijkaardig aan de zone kenmerkend voor het studiegebied.



Figuur 20: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het studiegebied.

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Tabel 3: Geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4.

Geraadpleegde bronnen met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Zone waar geen archeologie te verwachten valt	Niet relevant, cf. 4.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Relevant, cf. 4.2.2
Inventaris bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.2.3
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.2.4
Belgisch (verdwenen) molenbestand	Relevant, cf. 4.2.5
Cartografische bronnen	
Frickxkaart (ca. 1712)	Onvoldoende gedetailleerd, cf. 4.3.1
Villaretkaart (1745-1748)	Relevant, cf. 4.3.2
Ferrariskaart (1771-1778)	Relevant, cf. 4.3.3
Atlas der Buurtwegen (1841)	Relevant, cf. 4.3.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.3.5
Vandermaelen kaarten (1846-1854)	Relevant, cf. 4.3.6
Kaart van België 1904	Relevant, cf. 4.3.8
Ortholuchtfoto's	
Kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch, 1971	Relevant, cf. 4.4.1
Kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1979-1990	Relevant, cf. 4.4.2
Middenschallig, winteropnamen, kleur, 2000-2003	Relevant, cf. 4.4.3
Middenschallig, winteropnamen, kleur, 2005-2007	Relevant, cf. 4.4.4
Middenschallig, winteropnamen, kleur, 2008-2011	Relevant, cf. 4.4.5
Grootschalig, winteropnamen, kleur, 2013-2015	Relevant, cf. 4.4.6
Grootschalig, winteropnamen, kleur, recent 2016	Relevant, cf. 4.4.7

4.1 HISTORISCHE SITUERING

Het studiegebied bevindt zich volledig op het grondgebied van de gemeente Merelbeke. Historische bronnen spreken voor de eerste keer over Merelbeke in de context van de heerlijkheid “Meerlebeke” dat van de 12^{de}–14^{de} eeuw toebehoorde aan de gelijknamige familie Van Meerlebeke. Archeologische vondsten suggereren echter een veel rijkere bewoningsgeschiedenis. Naast losse vondsten werden er steentijdartefacten teruggevonden bij de aanleg van de Ringvaart in 1965–1967. Ze getuigen van de aanwezigheid van midden-Paleolithische jager-verzamelaars (100.000–30.000 j.g.) en van Neolithische landbouwers-veetelers (6.500–4.000 jg.). Verder werden er eveneens restanten uit de Metaaltijden aangetroffen. Bij de aanleg van de Axxes-site in 1997 bijvoorbeeld werd een grafheuvel uit de Bronstijd teruggevonden.

Overblijfselen uit de Romeinse periode zijn erg talrijk. Meldingen van losse vondsten, zoals munten en aardewerken potten, dateren van het einde van de 18^{de} eeuw. Verder werden er ook een 50-tal urnen teruggevonden ter hoogte van de Schapenstraat. Ook recent werden sporen van houten woningen uit deze periode aangetroffen op de Axxes-site in het Noorden van de gemeente en in de Kloosterstraat. Door de overvloed aan vondsten op verschillende locaties wordt vermoed dat bewoning erg intensief was. Pollenonderzoek suggereert bovendien vergaande ontbossing, wat de bovenstaande hypothese ondersteunt.

Archeologische relictten suggereert verder eveneens het bestaan van een nederzetting vanaf de vroege middeleeuwen. Zo zou een groot deel van het grondgebied van Merelbeke deel uit gemaakt hebben van een Merovingisch grootdomein (gouw) dat tevens delen van Scheldrode, Bottelare en Lemberge behelsde. Het bestuurscentrum, het zaalhof of Sala, zou ter hoogte van de kruising van de Hoogstaat en de Sint-Elooistraat gelegen zijn. Deze locatie ligt ten zuiden van de Melsenbeek op een afstand van 1,5km van het studiegebied. Met de bouw van het OCMW-centrum ter hoogte van de Kloosterstraat en de Poelstraat werden echter 120 inhumatiegraven uit de 7^{de}-9^{de} eeuw geregistreerd. Dit grafveld ligt slechts op een afstand van ca. 200m van het studiegebied.

De leeftijd van de graven suggereren een continuïteit van de gouw tot in de Karolingische periode. Na de dood van Karel de Grote in 814 werd het grondgebied van Merelbeke onderdeel van Oost-Francië. Omdat de Schelde de grens vormde met West-Francië werd het gebied regelmatig door wapengeweld geplaagd. Hoewel het bestuurscentrum echter zou verplaatst zijn naar de Resselaarberg in de 9^{de} eeuw, verwijzen de omgrachte hoven in het huidige gemeentecentrum naar het bestaan van kleinere bestuursorganen. Een verdedigingspost in de Sint-Elooistraat die ook dateert uit de 9^{de} eeuw wordt in verband gebracht met de plundertochten van de Vikingen in Vlaanderen. Op de site van het OCMW-gebouw werden unieke pottenbakkersovens uit deze periode aangetroffen, wat erop zou kunnen wijzen dat de activiteiten op deze locatie eerder van economische aard waren. Omstreeks de tweede helft van de 10^{de} eeuw (966) verdeelde Arnulf I van Vlaanderen het grootdomein in twee, meer bepaald Crombrugge in het zuiden en Merelbeke in het noorden, waardoor de woonkernen naar het noorden en het zuiden verschoven.

Vanaf de 11^{de} eeuw kwam het gebied tussen de Schelde en de Demer in handen van het Graafschap Vlaanderen dat onderdeel uitmaakte van West-Francië. De gouwen werden vervangen door kasselrijen die militaire, rechterlijke en militaire macht genoten. De voormalige grootdomeinen van Merelbeke en Crombrugge werden gegroepeerd onder de kasselrij van Aalst ofwel het Land van Aalst. Het bestuur en de rechtspraak werd verder te leen gegeven aan lokale heren. Vanaf de eerste vermelding in 1101 vormen de parochies Merelbeke en Lemberge de heerlijkheid Merelbeke dat onder het lokaal bewind van het geslacht Van Merelbeke viel binnen het Land van Aalst. De parochies Schelderode, Melsen, Bottelare en Munte die vandaag deelgemeenten vormen van de gemeente Merelbeke, behoorden

destijds tot het Land van Rode dat eveneens deel uit maakte van het Land van Aalst maar te leen was gegeven aan het geslacht van Rode. De woonkern van de heerlijkheid Merelbeke breidde zich vanaf de 12^{de} eeuw uit op de hoger gelegen zone tussen de Gaversesteenweg en de Hundelgemsesteenweg ten zuiden van de Kerkstraat en ten noorden van de Resselaarberg. De Heren van Merelbeke bewoonden zelf een kasteel gesitueerd in de Kerkstraat waarvan het pachthof tot op heden bewaard is. Ten gevolge van de kerstening door Sint-Amandus op het einde van de 7^{de} werd een kerk opgericht ter hoogte van de “Kerkhoek”. Dit was een excentrische kerk gelegen buiten de woonkern ten westen van de nederzetting. Deze kerk werd in de 12^{de} eeuw herbouwd en omgedoopt tot parochiekerk onder het patronaat van de Sint-Pietersabdij in Gent. Op deze plaats was ook een kerkhof gevestigd tot de tweede helft van de 19^{de} eeuw. Zoals ook de naburige heerlijkheden onderhielden ook de Heren van Merelbeke nauwe banden met de Sint-Pietersabdij.

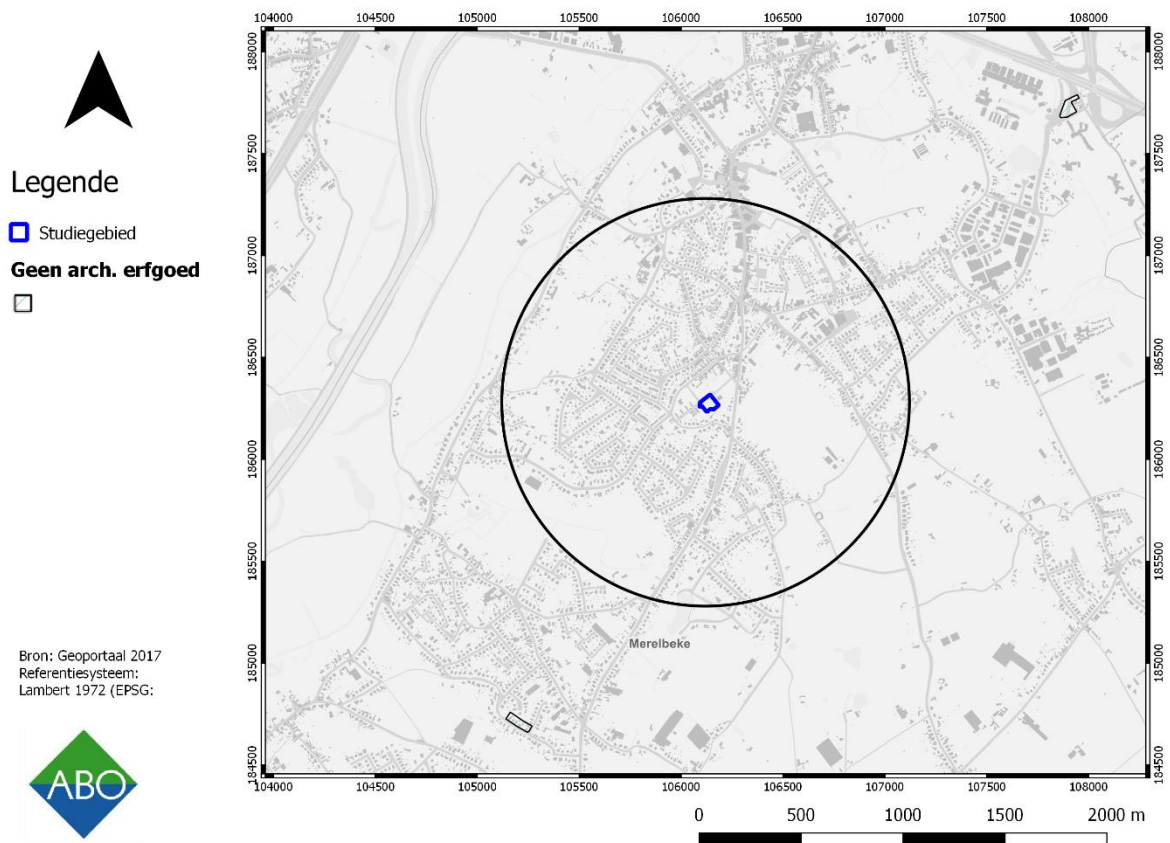
Vanaf de 14^{de} eeuw tot de 17^{de} eeuw behoorde de heerlijkheid toe aan de familie Van der Cameren. Ook deze periode wordt gekenmerkt door frequent wapengeweld dat veelal in verband stond met de rebellie van Gent onder het Bourgondische bewind. Zo speelde Merelbeke een rol in de Slag bij Gavere (1453). De Gentse opstandelingen werden namelijk ter hoogte van de Molenhoek ingehaald door het leger van de hertog van Bourgondië. Een tweede belangrijk wapenfeit op grondgebied Merelbeke was de confrontatie tussen de graaf van Vlaanderen en de aartshertog van Oostenrijk, keizer van het Heilig Roomse Rijk, in 1483–1492. De regio was tijdens de 16^{de} eeuw opnieuw sterk bebost, wat doet vermoeden dat de bewoningsintensiteit moet zijn gedaald in de voorafgaande eeuwen. De reden hiervoor houdt in alle waarschijnlijkheid verband met het groeiende belang van het Land van Rode. Het Heren van Rode genoten groot aanzien binnen het Graafschap Vlaanderen waardoor het in de tweede helft van de 16^{de} eeuw werd verheven tot baronie en in de tweede helft van de 17^{de} eeuw tot markizaat. De streek rond Merelbeke wekte vooral het interesse van gegoede adellieden uit de Gentse binnenstad op voor de bouw van zomerverblijven en lusthoven, zoals het Blauwhuis. Een tendens die aanhield tot in de 19^{de} eeuw. In 1567–1571 dienden de inwoners van Merelbeke de Spaanse soldaten op hun doortocht van Brugge naar Brussel in hun levensonderhoud te onderhouden. De daarop volgende jaren werd de regio geteisterd door plunderingen en episodes van geweld en willekeur dat gepaard ging met politieke en religieuze onrust. In het midden van de 17^{de} eeuw viel het leger van de Franse koning Lodewijk XIV de Zuidelijke Nederlanden binnen en verbleven de Franse soldaten kortstondig in Merelbeke. Ook tijdens de Spaanse successieoorlog in de 18^{de} eeuw werd het gebied opnieuw in beslag genomen door de kampementen van soldaten, dit maal van de Nederlands-Duits-Britse alliantie. De Vrede van Utrecht (1713) en de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden bij het Habsburgse Oostenrijk leidde een periode in van politieke stabiliteit die tot een einde kwam met de Franse Revolutie in 1789. Het nieuwe bewind stootte ook in Merelbeke op verzet. Deze opstanden in het kader van de Boerenkrijg werden echter steevast de kop ingedrukt waarna de gemeente steeds voor de kosten moest opdraaien.

De bevolking kende in de begin van de 19^{de} eeuw hongersnood door de mislukte aardappelooft. Vele inwoners trokken naar Noord-Frankrijk, Brussel of Wallonië voor seizoensarbeid in de steenbakkerijen, suikerbietenteelt of cichoreiverwerking. De gemeente werd bovendien geteisterd door uitbraken van cholera en tyfus, waardoor minstens 180 mensen het leven lieten. De tweede helft van de 19^{de} eeuw luidde echter een bloei van de scheepsvaart in met het vervoer van bakstenen op de Schelde. Verder werd ook een treinverbinding met Gent aangelegd die uitgroeide tot een belangrijk vormingsstation op het einde van de 19^{de} eeuw. In 1870 werd een nieuwe parochiekerk opgericht op de Potaardeberg in het noordoostelijke deel van de gemeente Merelbeke, waardoor de woonkern opnieuw verschoof. In de 19^{de}–20^{ste} eeuw werden het gebied rondom het kerkplein en dat langs de Hundelgemsesteenweg aan een razend tempo volgebouwd. Deze evolutie werd vooral in de hand gewerkt door de bloeiende transportsector als ook door de Gentse bloementeleit. Bloementelers vonden namelijk in het rurale

hinterland geschikte gronden voor het verbouwen van hun bloemen. De verstedelijking kwam in een stroomversnelling tijdens het Interbellum met de realisatie van de woonwijk Flora nabij het station en een villawijk in de zone ten oosten van de Hundelgemsesteenweg. De bouwwoede en de bloementeel veroorzaakten echter een grootschalige ontbossing, waardoor relictten van de oude bossen enkel nog bewaard bleven in de kasteel- en villadomeinen. Tijdens de eerste wereldoorlog werden in Merelbeke vluchtelingen uit Kampenhout opgevangen. Tijdens de tweede wereldoorlog werd de Florawijk zwaar getroffen door geallieerde bombardementen van het vormingsstation waardoor de wijk bijna volledig werd vernield. In 1954 werd ze heropgebouwd en kreeg ze een eigen parochiekerk. Het zuidelijke deel van de gemeente bleef gespaard van de bouwwoede tot de tweede helft van de 20^{ste} eeuw. Vanaf de jaren 1960 werden ook in dit gebied steeds vaker verkavelingen gerealiseerd, veelal van villa's.

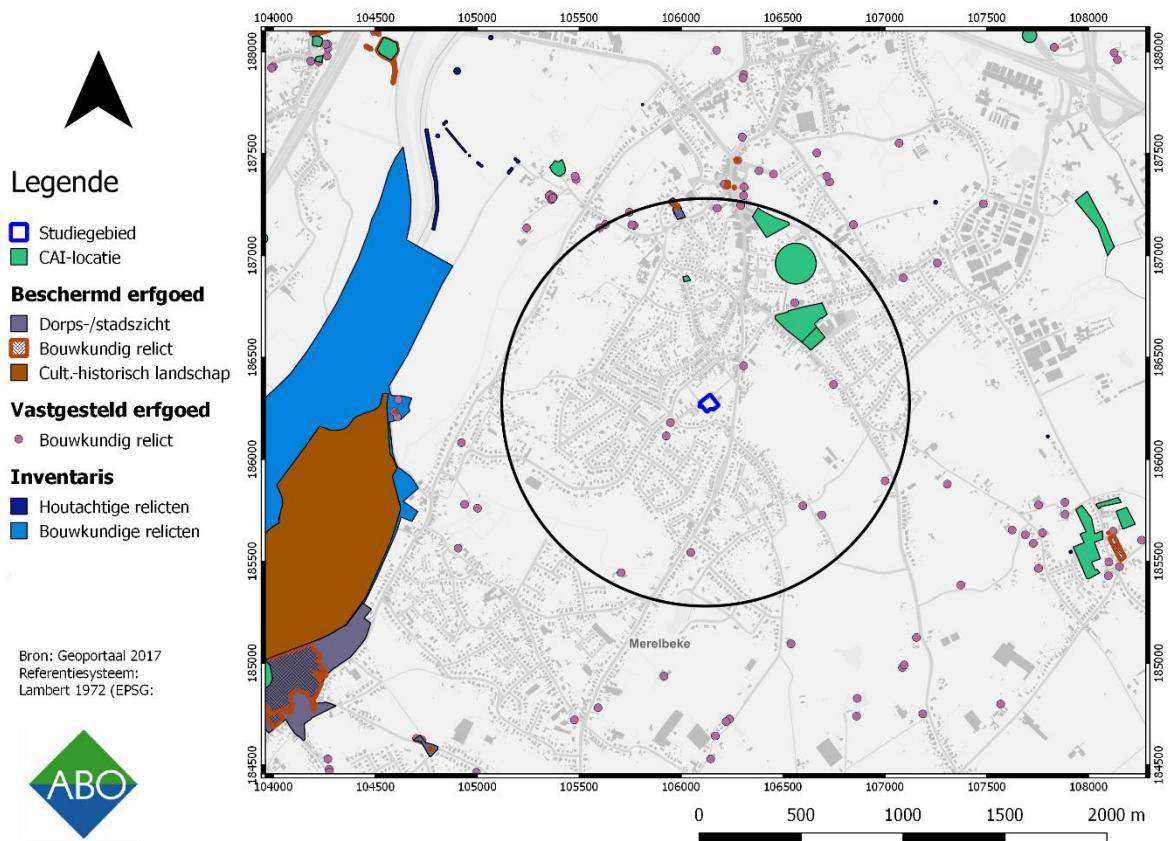
4.2 INVENTARIS GEBIEDEN WAAR GEEN ARCHEOLOGIE TE VERWACHTEN VALT (GGA)

De luttele geregistreerde zones waar geen archeologie te verwachten valt, liggen allemaal ver buiten de perimeter van 1km rondom het studiegebied.



Figuur: GRB met aanduiding van de gebieden waar geen archeologie meer te verwachten valt (gearceerd blauw) binnen een straal van 1km (zwart) rondom het studiegebied.

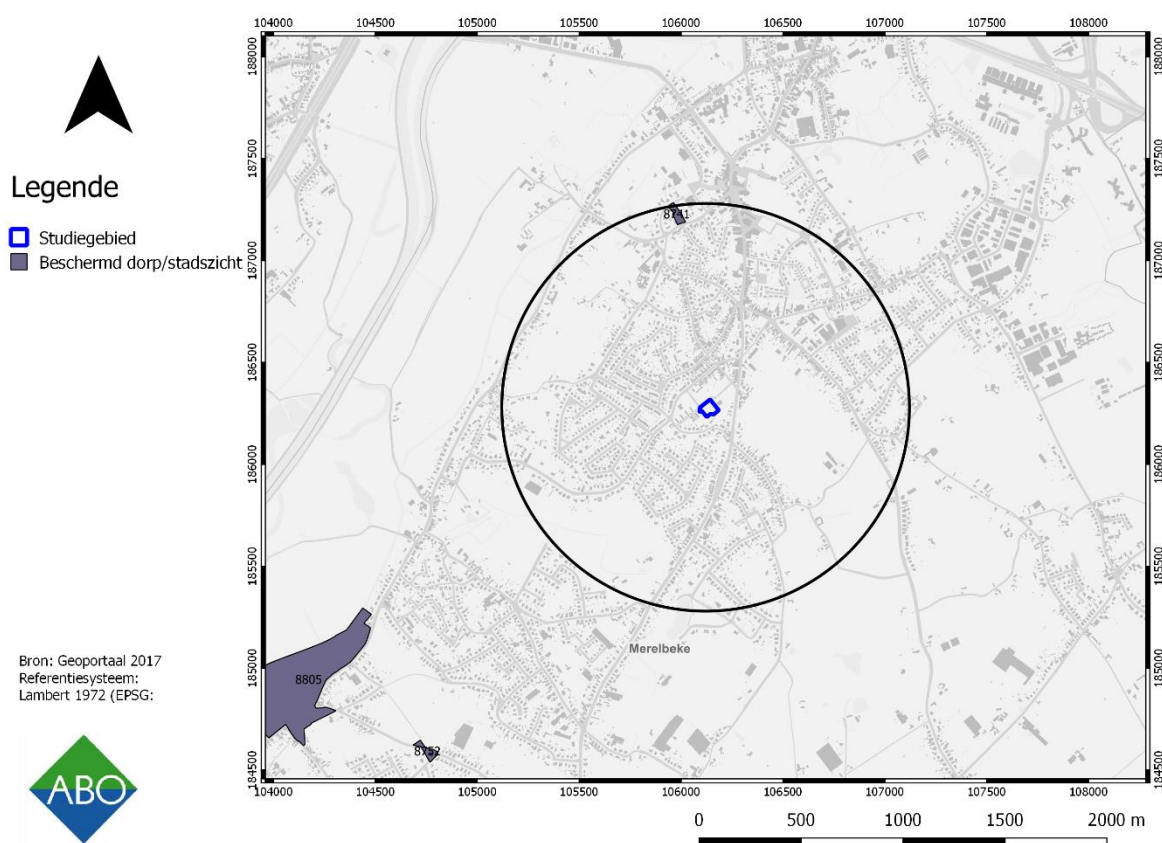
4.3 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED



Figuur 21: Overzichtskartaal Inventarissen Onroerend Erfgoed met aanduiding van het studiegebied.

Het studiegebied valt zowel buiten een beschermde archeologische site als een geïnventariseerde archeologische zone. Verder valt het ook buiten een zone waar geen archeologie te verwachten valt. In een straal van 1km is het studiegebied zijn er 23 vastgestelde en beschermde bouwkundige relict en monumenten, 5 archeologische vindplaatsen en 1 beschermde dorps- en stadsgezicht. Deze relict worden in detail besproken. Buiten deze perimeter liggen nog tal van andere relict. Archeologische vindplaatsen liggen hoofdzakelijk ten westen van het studiegebied. In het noorden bevindt zich nog het beschermde monument Kasteel van Zwijnaarde: omgrachting en buitenwal (ID 10426). In het oosten liggen de beschermde stads- en dorpsgezichten Windmolen Schelderomolen met omgeving (ID 8752) en Dorpskern Schelderode (ID 8805), het beschermde cultuurhistorische landschap Scheldemeersen: fase 1 (ID 8690), het landschapsrelict Scheldemeersen tussen Zevergem en Schelderode (ID 135207) en het beschermde bouwkundig geheel Kasteeldomein van Schelderode (ID 8764).

4.3.1 BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN



Figuur 22: GRB met aanduiding van beschermde stadsgezichten (lichtblauw) in een straal van 1km (zwart) rondom het studiegebied.

Binnen een straal van 1km ligt er één beschermd stads- en dorpsgezicht, meer bepaald Kasteelhoeve Hof ter Wallen met omgeving (ID 8741). De bescherming werd ingesteld in 1986 en omvat stallingen, een schuur, een woonhuis, een onregelmatige binnenkoer en enkele bijgebouwen. Het landbouwgoed is een overblijfsel van de oude kasteelhoeve behorend bij het kasteel van de heren van Merelbeke, het zogenaamde Hof ter Wallen dat in de 16^{de} eeuw reeds werd gesloopt ten gevolge van religieuze onrust. In de 17^{de} eeuw werd het kasteel onder handen genomen door de nieuwe eigenaar Antoon Triest die het verbouwde tot een klein waterkasteel met octogonaal torentje. Vanaf de 19^{de} eeuw geraakte het in verval, waarna het tijdens de Eerste Wereldoorlog uiteindelijk instortte. De bouwmaterialen werden grotendeels gerecupereerd door de toenmalige eigenaar ridder van Tieghem de ten Berghe waardoor vandaag weinig tot geen zichtbare restanten zijn van het kasteel in het landschap. Enkel de hoeve is bewaard. Het domein werd deels verkaveld en deels ingepalmd door het gemeentelijke sportcomplex.

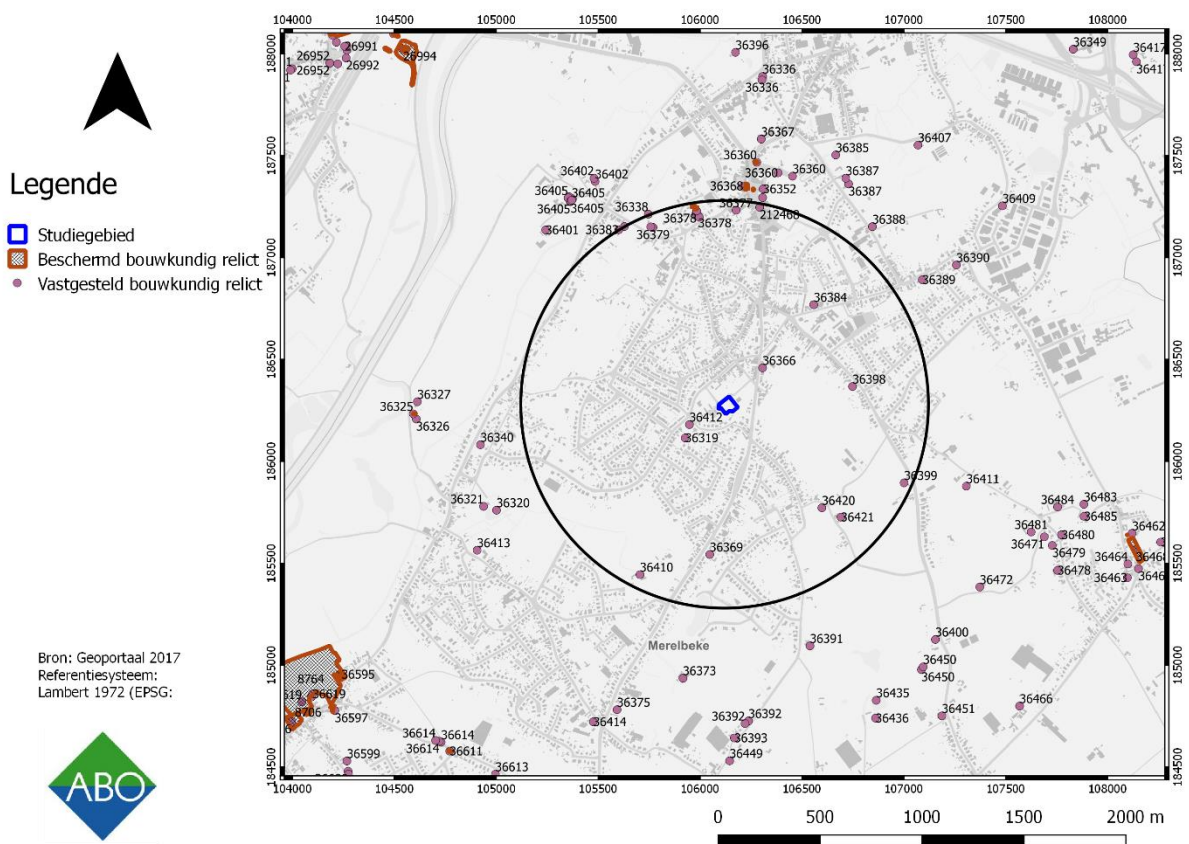
Tabel 4: Beschermde dorps- en stadsgezichten in een straal van 1km rondom het studiegebied (bron: Inventaris onroerend erfgoed 2017).

ID	Beschrijving	Datering	Afstand
8741	Kasteelhoeve Hof ter Wallen met omgeving	Tweede helft 17 ^{de} eeuw; 18 ^{de} eeuw	0m



Figuur 23: Beschermd stads- en dorpsgezicht Kasteelhoeve Hof ter Wallen met omgeving (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 8741).

4.3.2 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED



Figuur 24: GRB met aanduiding van het bouwkundig erfgoed (oranje) in een straal van 1km (zwart) rond het studiegebied (blauw).

In een straal van 1km rondom het studiegebied zijn in totaal 24 bouwkundige erfgoedwaarden gekend. In alle gevallen gaat het om geïnventariseerde relictten. Geen enkel geniet momenteel een beschermd statuut. Het zijn vooral wooneenheden, vooral losstaande boerenhuizen die dateren uit het einde van de 18^{de} eeuw tot het einde van de 19^{de} eeuw. Verder is nog een school en een hospice/weeshuis die tevens in de dezelfde periode werden gebouwd. In uitzonderlijke gevallen dateren de erfgoedwaarden van net voor of net na deze tijdspanne. Het zijn voornamelijk verbouwingen en aanpassingen van de hoofdgebouwen, bijgebouwen en/of omgeving die van een latere datum dateren. De boerenwoning, de bakovens en de toiletten van de kasteelhoeve Hof Ter Wallen kregen in 2002 het statuut van een beschermd bouwkundig monument.

Tabel 5: Bouwkundig erfgoed. Beschermd bouwkundige erfgoedwaarden staan in groen gearceerd (bron: Inventaris onroerend erfgoed 2017).

ID	Beschrijving	Datering	Afstand
8819	Kasteelhoeve Hof ter Wallen: boerenwoning, bakoven en toiletten. Als goed bewaard en in de regio zeldzaam geworden voorbeeld van een karaktervol boerenhuis uit de 18de eeuw met 17de-eeuwse kern.	Tweede helft 17 ^{de} eeuw; 18 ^{de} eeuw	900m
36378	Kasteelhoeve Hof ter Walle. Overblijfsel van de oude kasteelhoeve bij het kasteel van de heren van Merelbeke dat waarschijnlijk is vernield tijdens de godsdienststopstanden van de 16de eeuw. Gerestaureerd door de Gentse edelman Antoon Triest in begin 17 ^{de} eeuw.	Tweede helft 17 ^{de} eeuw; 18 ^{de} eeuw	900m
36370	Op de oude rooilijn ingeplant boerenhuis, heden bestaande uit twee kleine enkelhuizen.	18 ^{de} eeuw	850m
36399	Hoeve van het semi-gesloten type. Lichtblauwgekalkte bakstenen erfgevels rondom rechthoekig voorerf. Eén bouwlaag en zeven traveeën met aanleunende stal van twee traveeën onder zadeldak.	18 ^{de} eeuw, 20 ^{ste} eeuw	900m
36412	Hoeve met losse bestanddelen. Haaks op de straat ingeplant boerenhuis met achterliggende boomgaard; één bouwlaag en vijf traveeën, onder zadeldak	18 ^{de} eeuw; interbellum	150m
36421	Hof ter Welle. Hoeve van het gesloten type met gedeeltelijk geplaveid en gekasseid rechthoekig binnenerf.	Derde kwart 18 ^{de} eeuw, tweede helft 19 ^{de} eeuw	700m
36420	Schuin ingeplant boerenhuis van één bouwlaag en vier traveeën, onder zadeldak.	Vierde kwart 18 ^{de} eeuw	600m
36379	Neerhof van Kasteel Ter Walle. Gebouwd in 1782. Enkel westvleugel bewaard. Gekasseide toegangsweg verbond erf met de brug over de walgracht naar het kasteel Ter Walle. Sterk gerenoveerd maar toch nog originele bouwelementen aanwezig.	Vierde kwart 18 ^{de} eeuw; vierde kwart 19 ^{de} eeuw	900m
36380	Burgerhuis en dorpswoning. Breedhuis van drie traveeën en één bouwlaag, onder zadeldak (Vlaamse pannen).	19 ^{de} eeuw	800m
36406	Alleenstaande landelijke boerenhuis van één bouwlaag en acht traveeën onder zadeldak overgaand in lessenaarsdak. Erf afgesloten door lage bakstenen omheiningsmuur met eenvoudig ijzeren hek	19 ^{de} eeuw	500m
36319	Boerenarbeiderswoning. Eén bouwlaag en ieder twee traveeën met aansluitende schuurtravee onder zadeldak	19 ^{de} eeuw	200m
36366	Schuin ingeplant boerenhuis van één bouwlaag en vier traveeën, onder zadeldak.	Eerste kwart 19 ^{de} eeuw	150m
36324	Oostelijk georiënteerd boerenhuis van één bouwlaag en vijf traveeën, onder zadeldak	Eerste kwart 19 ^{de} eeuw	950m

ID	Beschrijving	Datering	Afstand
36398	Hoeve met in U-vorm opgestelde gebouwen. In 1839 oprichting van een stenen windmolen, de "Drieschmolen" op het achtererf. Boerenburgerhuis van zeven traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak	Eerste kwart 19 ^{de} eeuw, tweede helft 19 ^{de} eeuw	500m
36369	Hoeve Hollebeekgoed. Overblijfsel van het buitenverblijf van graaf De Volder. Bijbehorend vroeger deels ommuurd, bebost domein aan de Hollebeek met grachten, waterpoelen en vijver reikend tot de Motsenstraat.	Eerste kwart 19 ^{de} eeuw, vierde kwart 18 ^{de} eeuw	700m
36365	Schuin ingeplant boerenhuis met rechts haaks aangebouwd bedrijfsgebouw, achter een driehoekig voorerf met pomp. Eén bouwlaag en zeven traveeën, onder zadeldak.	Eerste helft 19 ^{de} eeuw	200m
36372	Rij arbeidershuizen, ieder twee traveeën en anderhalve bouwlaag, in eenheidsbebouwing, onder zadeldak.	Tweede helft 19 ^{de} eeuw	780m
36397	Hospice en weeshuis van de gemeente Merelbeke. Later bejaardentehuis van het O.C.M.W. Dertien traveeën en twee bouwlagen, onder schilddak	Derde kwart 19 ^{de} eeuw, (vóór WO I)	500m
36371	Burgerhuizen in eenheidsbebouwing met twee bouwlagen, respectievelijk twee, drie en twee traveeën, onder zadeldak.	Derde–vierde kwart 19 ^{de} eeuw	800m
36374	Meisjespatronaat. Meisjespatronaat gebouwd in 1879, in 1880 omgevormd tot meisjes-, zondags- en kantwerkschool. Eén verdieping en zeven traveeën, onder zadeldak	Vierde kwart 19 ^{de} eeuw	350m
36422	Hoeve met losse bestanddelen. Zijdelings aan de straat palend boerenhuis van anderhalve bouwlaag en drie traveeën, onder zadeldak	Vierde kwart 19 ^{de} eeuw	850m
36410	Zuidoost georiënteerd boerenhuis van één bouwlaag en zes traveeën onder zadeldak (pannen).	Vierde kwart 19 ^{de} eeuw	900m
36384	Gemeentelijke kleuter- en lagere school. Twee vrijwel identieke, parallelle vleugels van één bouwlaag en veertien traveeën, onder zadeldak	Eerste kwart 20 ^{ste} eeuw (vóór WO I)	550m
36377	Villa in nieuwe zakelijkheid. Bakstenen constructie van drie bouwlagen met plat dak en contrasterende volumes. Typische horizontaliserende dieperliggende lintvoegen.	Interbellum	900m
212468	Oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog voor de gesneuvelden en burgerlijke slachtoffers van Merelbeke	Interbellum	950m

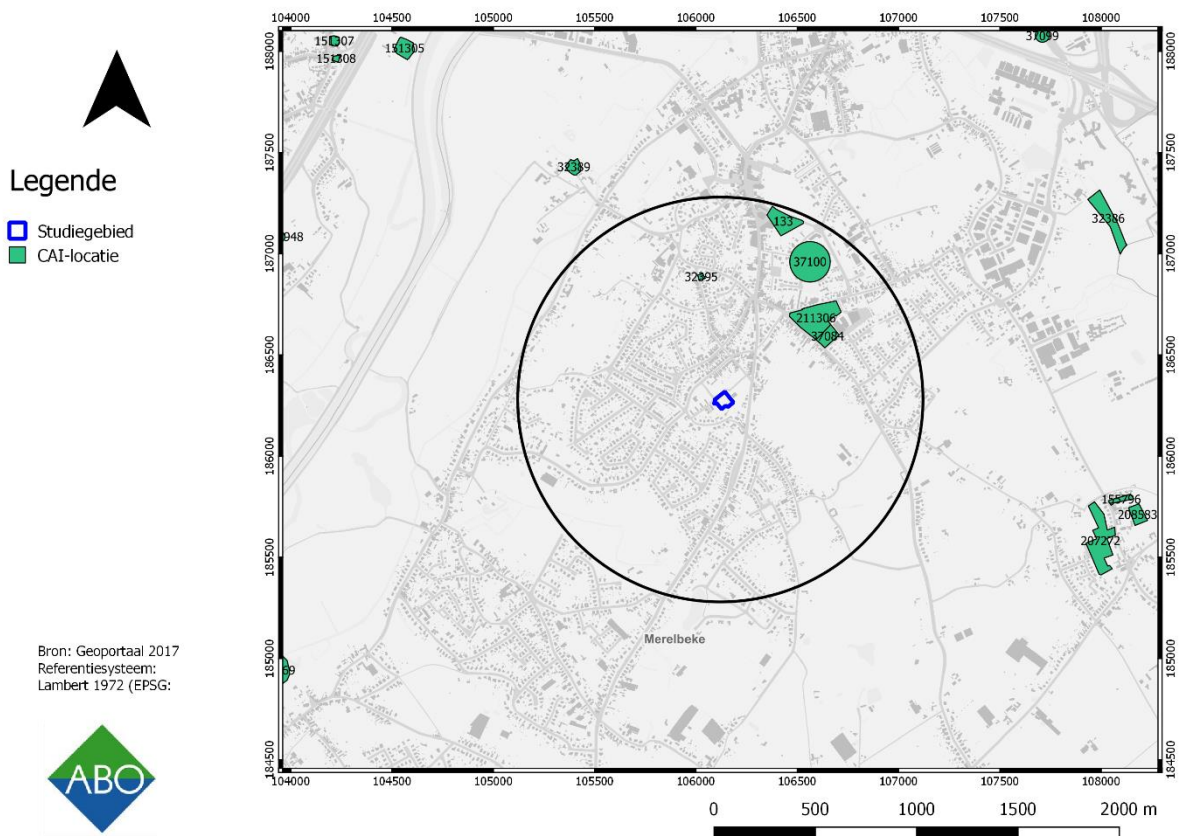


Figuur 25: Neerhof van Kasteel Ter Walle (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 36379).



Figuur 26: Hoeve Hollebeekgoed (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: ID 36369).

4.3.3 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)



Figuur 27: GRB met aanduiding van CAI-locaties (groen) binnen een straal van 500m rondom het studiegebied.

Binnen een straal van 1km rondom het studiegebied bevinden zich 5 CAI-locaties. Direct ten noorden van deze perimeter ligt op een afstand van ca. 1,3km van het studiegebied CAI-locatie (ID 32389). Om zo volledig mogelijk te zijn wordt ook deze locatie opgenomen in de onderstaande tabel. Alle gekende archeologische vindplaatsen liggen ten noorden van het studiegebied op een afstand van 500–800m. De oudste archeologische sporen dateren uit het Neolithicum (ID 32395 en ID 37100), waarschijnlijk midden-Neolithicum (4.500 voor Christus). Het gaat echter om losse vondsten van vuursteen, waarvan één stuk zelfs enkel bekend is van literatuur. CAI-locatie 37100 leverde verder ook een aantal houten bouwsels en perceelgrachten die aardewerkfragmenten bevatten typerend voor de Flavische periode omstreeks de 2^{de} helft van de 1^{ste} eeuw tot de 1^{ste} helft van de 2^{de} eeuw n.C. De overige archeologische vindplaatsen met indicaties voor Romeinse bewoning (ID 211306 en ID 37084) omvatten relictten van een bescheidenere aard, meer bepaald een waterput, kuilen met aardewerkfragmenten (ID 37084) en een stortlaag (ID 32189). Diezelfde stortlaag omvat eveneens aardewerkfragmenten van latere datum, vermoedelijk Karolingisch. Het lijkt daarom weinig waarschijnlijk dat het om een primaire context gaat. Desalniettemin dateren de meest opvallende resten uit de vroege middeleeuwen. Zo werd ter hoogte van de Poelstraat een grafveld aangetroffen met bijzettingen uit de Merovingische tot de Karolingische periode (ID 37084). Het zijn inhumatiegraven met een west-oost-oriëntatie, wat op vroegchristelijke funeraire praktijken zou wijzen. Bijgiften zijn weinig talrijk. De oudste bijzetting is een vrouw en dateert uit de 7^{de} eeuw. Het grafveld telde een 120-tal vlakgraven waaronder ook een aantal lijksilhouetten. Deze vindplaats omvat verder ook een holle weg met karresporen. De meeste relictten die dateren uit de Karolingische periode zijn niet van funeraire aard. Er werd een cluster van paalgaten geregistreerd die vermoedelijk deel uitmaakte van twee éénschepige houten constructies geflankeerd door een

gracht. Verder werden ook de resten van vier rechthoekige en één ronde hutkommen en een kleine éénschepige houtbouw met centraal pottenbakkersoven die gevuld was met misbaksels. Deze sporen zijn eerder van economische aard, wat een verschuiving in de functie van de locatie suggereert. Er werd daarnaast een greppel gevuld met fragmenten van handgevormd aardewerk teruggevonden die dateert uit de vroege middeleeuwen maar niet aan een specifieke periode kon worden toegekend. De archeologische vindplaats op de Kerkhoek (ID 32389) daarentegen bevat een 20-tal graven als ook 4 grafkelders die zouden dateren uit de Karolingische periode. Het ziet er dus naar uit dat het grafveld zich heeft verplaatst naar een andere locatie, meer bepaald waar de excentrische kerk gevestigd was. Direct ten noorden van het grafveld werden enkele paalsporen of kleine kuilen geregistreerd als ook verspreide sporen, een weg in het verlengde van het wegtracé aangetroffen op de aanpalende site en een concentratie van sporen van greppels, kuilen, paalkuilen en eventueel een hutkom (ID 221306). Deze sporen werden toegeschreven aan de vroege middeleeuwen. Deze vindplaats leverde verder ook restanten uit latere perioden, voornamelijk post-middeleeuws tot recent. Het gaat dan om een weg en de resten van een gesloopt klooster. Op de CAI-locatie ID 133 meer naar het noorden werden een aantal greppels aangetroffen met vulling met een post-middeleeuwse tot recente leeftijd. De meest recente archeologische resten dateren, tot slot, uit de Eerste of de Tweede Wereldoorlog. Het gaat om een loopgracht die over het terrein slingert (ID 37084).

Tabel 6: Overzichtstabel met CAI-locaties.

CAI	Locatie	Omschrijving	Datering	Bron	Afstand
32395	Polderstraat 96/ Potaardeberg	*Losse vondst: gepolijste bijl	*Neolithicum	Literatuur (1985)	550m
37100	Merelbeke-Dijsegem	*Losse vondst: enkele werktuigen in vuursteen (scrabber, kling) *min. 7 houten gebouwen en perceelgrachten; terranigrafragmenten en handgemaakt aardewerk	*midden-Neolithicum *midden-Romeinse periode (Flavisch; 2 ^{de} helft 1 ^{ste} eeuw, 1 ^{ste} helft 2 ^{de} eeuw)	Recent onderzoek (2001); opgraving	600m
37084	Poelstraat Caritas/ "Oude Kouter"	*2 kuiltjes met aardewerk *Waterput *Holle weg met parallelle karsporen; grafveld met vlakgraven en lijksilhouetten *Cluster paalgaten van 2 houten constructies; gracht; 5 hutkommen; kleine éénschepige houtbouw met centraal pottenbakkersoven *Greppelconfiguratie met handgevormd aardewerk *Loopgracht	*IJzertijd (vroeg/laat?) *Romeinse periode *Merovingische periode *Karolingische periode *Vroege Middeleeuwen * 20 ^{ste} E (WO I-II)	Recent onderzoek (2000/2/4); opgraving	450m
32389	Kerkhoek	*Losse vondst: scherven uit laag onder de kerk; funderingen, 4 grafkelders, 20-tal graven, aardewerkfragmenten	*Romeinse periode/ Karolingische periode	Recent onderzoek (2001); werfcontrole + Oud onderzoek (1986/8); opgraving	1,3km

CAI	Locatie	Omschrijving	Datering	Bron	Afstand
133	Merelbeke -Cultureel Centrum	*Opge vulde grachten	*Post-middeleeuws tot sub-recente datum)	Recent onderzoek (2002); mechanisc he prospectie	800m
221306	Poelstraat	*Enkele paalsporen of kleine kuilen; over terrein verspreide sporen; weg (in verlengde v/e wegtracé aangetroffen op site Merelbeke-Caritas; concentraties van sporen (greppels, kuilen, paalkuilen, evt. putkom) *Restanten wegtracés (te relateren met wegtracés op historische kaarten) *Resten afgebroken klooster	*Middeleeuwen (einde vroeg e Middeleeuwen) *Nieuwe Tijd *Nieuwste Tijd	Recent onderzoek (2015)	500m

4.3.4 MOLENECHO'S

De omgeving telt in totaal vier molens die op heden gesloopt zijn. Drie van de vier molen werden in de loop van de 19^{de} eeuw gebouwd. Het Molentje van de Vier Winden werd in 1858 opgericht in opdracht van de herberg De Vier Winden voor het verwerken van koren en boekweit. In 1884 was ze echter al verdwenen. Ook de Drieschmolen was maar een kort leven beschoren. Deze stenen graanwindmolen werd in 1839 gebouwd en in 1943 gesloopt. Verder was ook de bestaansperiode van de Ekemolen, een stenen korenmolen van het type grondzeiler, bescheiden. De molen werd in 1844 gebouwd en in 1954 gesloopt. Enkel de Thienpontmolen kent een lange bestaansgeschiedenis. De eerste bouw fase van de molen was in hout. Het exacte bouwjaar is niet bekend, maar zou moeten dateren voor 1452 aangezien aan de voet de bloedige confrontatie tussen de Gentse opstandelingen en het leger van de Hertog van Bourgondië heeft plaatsgevonden. Het ging toen om een korenwindmolen. In de 18^{de} eeuw moet ze tijdelijk verdwenen zijn aangezien ze niet op de gedetailleerde Ferrariskaart voorkomt. Ze zou echter kort daarna opnieuw herbouwd zijn, want op de Vandermaelenkaart staat duidelijk een molen op deze plek afgebeeld. In de tweede helft van de 19^{de} eeuw werd de houten opbouw vervangen door een stenen. Ze werd uiteindelijk gesloopt in 1960.

Tabel 7: Verdwenen molens in een straal van ca. 1km rondom het studiegebied (bron: Molenecho's 2017).

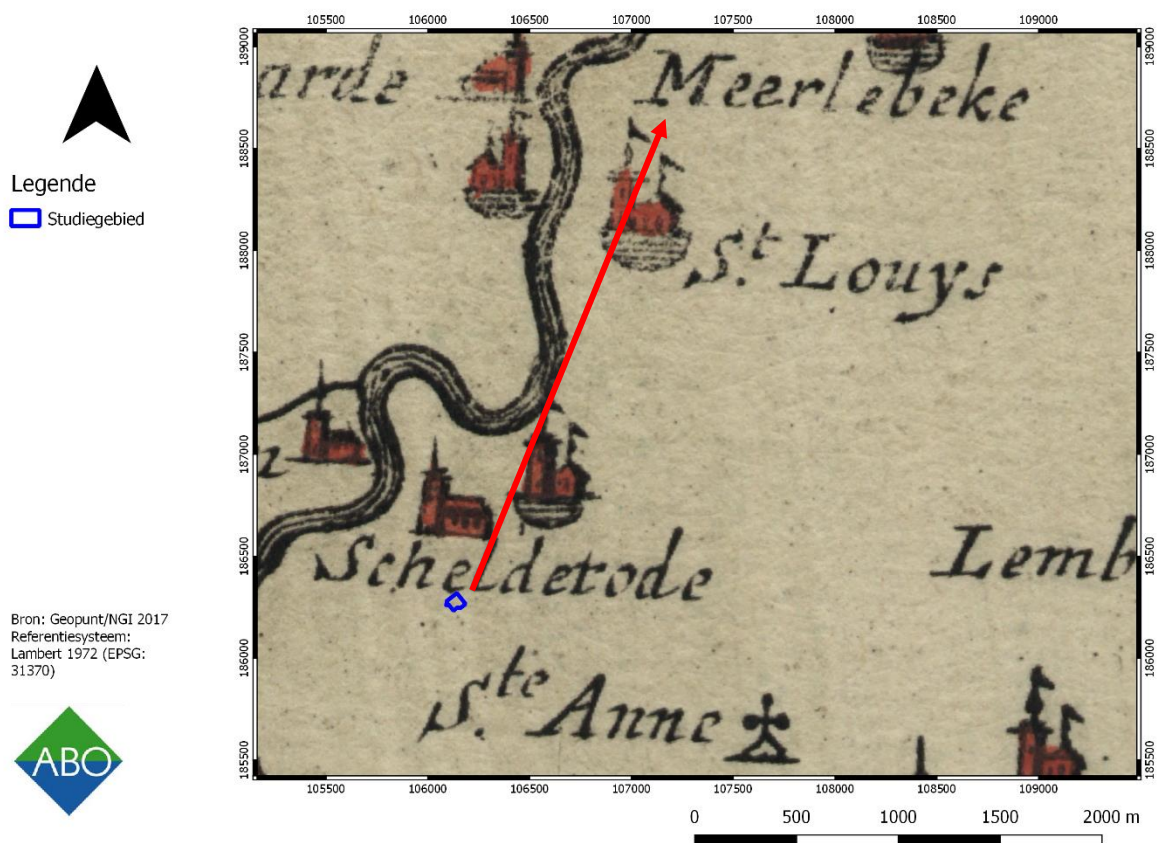
Naam	Beschrijving	Datering	Afstand
Molentje van De Vier Winden	Koren- en boekweitmolen type staakmolen	Nieuwste Tijd	125m
Ekemolen	Stenen grondzeiler	Nieuwste Tijd	250m
Thienpontmolen	Staakmolen omgevormd tot stenen bergmolen	Late Middeleeuwen	450m
Drieschmolen	Stenen grondzeiler	Nieuwste Tijd	600m

4.4 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.4.1 FRICXKAART OF KAART VAN DE NEDERLANDEN (CA. 1712)

De Fricxkaart of carte des Pays-Bas (kaart van de Nederlanden) is een product van Eugène-Henri Fricx, de stichter van een belangrijke drukkersdynastie in de 18^{de} eeuw gevestigd in Brussel. Op 16 mei 1689 werd Fricx de officiële drukker van de Spaanse koning. De “Carte des Pays-Bas” is in feite een bundel van verschillende soorten kaarten met enerzijds topografische informatie en anderzijds stadsplannen, politieke grenzen en slagvelden. De eerste editie verscheen in 1712 en omvatte 23 van de 24 kaarten van de zuidelijke Nederlanden. Fricx voegde echter voortdurend kaarten toe en wijzigde geografische gegevens op de bestaande kaarten. Deze kaarten werden gebundeld tot een atlas.

De Fricxkaart toont het studiegebied ter hoogte van de parochie Schelderode. Het zou ter hoogte van de parochie Meerlebeke moeten liggen. Deze verschuiving is te wijten aan de hoge moeilijkheidsgraad van het georefereren van historische kaarten aan de huidige referentiesystemen. In werkelijkheid lag het studiegebied meer naar het noordoosten.

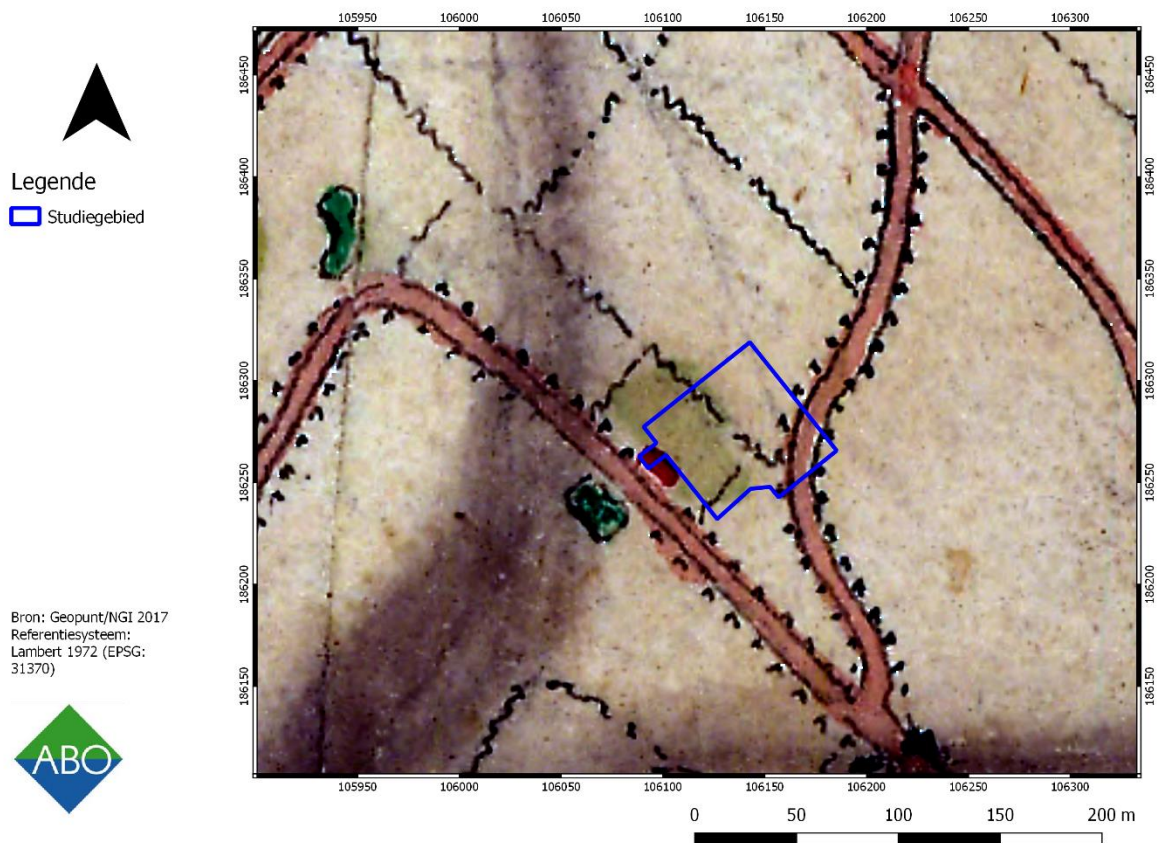


Figuur 28: Fricxkaart met aanduiding van het studiegebied en de verschuiving (rood) naar de hypothetische locatie op de kaart met in acht name van de moeilijkheden bij het georeferentieprocedure.

4.4.2 VILLARETKAART (1745- 1748)

De Villaretk kaart genoemd naar ingenieur-geograaf Jean Villaret die werkte aan het Franse hof. Na een veroveringstocht door de Lage Landen kreeg een groep ingenieur-geografen tijdens een kortstondige periode van occupatie in 1745–1748 de opdracht om de pas veroverde gebieden te karteren. Villaret nam het gebied tussen Menen-Gent-Doornik tot Maastricht-Luik voor zijn rekening. De kaart geeft een rijk beeld van ons cultuurlandschap en de evolutie ervan. De regio van de kust en de Westhoek was al door een collega in kaart gebracht tussen 1729 en 1730.

Op de Villaretk kaart is duidelijk zichtbaar dat het studiegebied een rechthoekig erf met een hoeve snijdt in het zuidwesten en een weg in het noordoosten. Heden loopt ten oosten van het studiegebied de Hundelgemsesteenweg ofwel de gewestweg N444 die Merelbeke van noord naar zuid doorsnijdt. Deze weg volgde initieel het tracé van de oude heirbaan van Gent naar Geraardsbergen en Oudenaarde. In 1839 werd deze baan echter rechtgetrokken. Het wordt bijgevolg erg aannemelijk bevonden dat de weg die het studiegebied kruist de oude heirbaan Gent-Geraardsbergen/Oudenaarde is.



Figuur 29: Villaretk kaart met aanduiding van het studiegebied.

4.4.3 FERRARISKAART OF KABINETSKAART DER OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN EN HET PRINSBISDOM LUIK (1771- 1778)

De Ferrariskaart of Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik geeft een gedetailleerde beeld van de nederzettingspatronen, landindelingen en landgebruik voor het grootste deel van onze streken aan het eind van de 18^{de} eeuw. Het huidige grondgebied van België was verdeeld onder de Oostenrijkse Nederlanden, het Prinsbisdom Luik en het Hertogdom Bouillon. Generaal Joseph-Jean-François de Ferraris kreeg in 1726 – 1814 de opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II om de Oostenrijkse Nederlanden in kaart te brengen.

Volgens de Ferrariskaart ligt het studiegebied volledig in akkergebied omgeven door hagen. De weg in ten zuidwesten van het studiegebied is ondertussen reeds gesupprimeerd. De vermoedelijke heirbaan ligt in deze kaart ten oosten van het studiegebied en zou het niet snijden. Er wordt niet verwacht dat het tracé van de heirbaan zich tussen 1745–1748 en 1771–1778 enkele meters naar het oosten verlegd is. Het lijkt eerder aannemelijk dat problemen met het georefereren van historische kaarten naar de huidige referentiesystemen een foutmarge van enkele meters kan veroorzaken. Het is daarom niet geheel duidelijk of de oude heirbaan het studiegebied snijdt of niet. De hoeve en het omliggende erf zijn niet langer afgebeeld op de Ferrariskaart. Dit hiaat kan niet verklaard worden door problemen met betrekking tot het georefereren van historische kaarten. Er ligt wel een gebouw direct ten zuiden van het studiegebied dat op de Villaretk kaart niet aangeduid staat. Het gebouw op de Dries direct ten zuidoosten van het studiegebied staat daarentegen wel op beide kaarten. Het is mogelijk dat in de korte tijdspanne tussen het opstellen van beide kaarten, een hoeve (en een aanpalende weg) zijn verdwenen en een constructie is opgericht meer naar het zuiden. Een alternatieve verklaring voor deze anomalie zou zijn dat er een fout is opgetreden tijdens het karteringsproces van één van de twee kaarten daar in beide gevallen de kaarten zijn opgesteld door gezanten in opdracht van buitenlandse mogendheden.



Figuur 30: Ferrariskaart met aanduiding van het studiegebied.

4.4.4 ATLAS DER BUURTWEGEN (1843–1845)

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in 1841 tot verduidelijk van welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen. Voetwegen zijn smalle wegen. In de periode 1843–1845 werden voor alle gemeenten leggers, openbare registers, van de buurtwegen opgemaakt. Deze documentatie werd gebundeld tot de Atlassen der Buurtwegen. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen. Een atlas is samengesteld uit overzichtsplannen, detailplannen en tabellen. De atlassen werden recent gebundeld tot één digitale Atlas der Buurtwegen. Deze kaart schept een beeld van het perceelsysteem als ook van het spoor- en wegennet tijdens de 19^{de} eeuw.

De Atlas Der Buurtwegen geeft duidelijk het oude en het nieuwe tracé van de Hundelgemsesteenweg weer. In geen van beide gevallen snijden de wegen het studiegebied. Het ziet er eerder naar uit dat de oude heirbaan het studiegebied in het westen passeert. Er zijn verder geen andere noemenswaardige elementen aangeduid die zouden kunnen wijzen op bebouwing. Het studiegebied lag voornamelijk onder onbebouwde grond.



Figuur 31: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het studiegebied.

4.4.5 POPPKAART OF ATLAS CADASTRALE PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)

Op het initiatief van Phillip Vandermaelen wou Philippe-Christian Popp de kadasterplannen van alle Belgische gemeenten in 1842–1879 tekenen met als doel deze te vulgariseren en ze aan een voordelige prijs beschikbaar te maken. Hij stierf voordat hij zijn werk kon vervolledigen. De gebieden die hij reeds gekarteerd had, werden uiteindelijk gebundeld in de *Atlas Cadastral Parcellaire de la Belgique*. Zijn vrouw Caroline-Clémence Boussart voltooide de publicatie van de plannen voor de provincie Luik.

Zoals met de Atlas der Buurtwegen bevindt het studiegebied zich in een zone zonder elementen die zouden wijzen op bebouwing. Het overlapt de percelen 478, 477a en 316d. Het studiegebied lag onder onbebouwde grond. De oude heirbaan is in deze kaart al rechtgetrokken.



Figuur 32: Poppkaart met aanduiding van het studiegebied.

4.4.6 VANDERMAELENKAART OF CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)

De Vandermaelenkaart of *Cartes Topographiques de la Belgique* is één van de vele verwezenlijking van de Brusselse cartograaf Philippe Vandermaelen. Na faam en naam te verwerven door baanbrekende atlassen zoals de *Atlas Universel* (1825–1827), de *Atlas de l'Europe* en de *Carte de la Belgique d'après Ferraris* slechts luttele maanden na de onafhankelijkheid van België, kreeg hij in 1831 de opdracht van de regering om een *Carte des Frontières* op te stellen tussen België en Holland. Vandermaelen kreeg vervolgens de opdracht om ook achtereenvolgens de wegen, de kanalen, de spoorwegen, de telegraaf, de mijnen en fabrieken, de algemene waterpassing en de ondergrond van België en de uitbreiding van Brussel in kaart te brengen. Hij profiteerde van zijn bevoorrechte relaties met de overheid om de hand te leggen op handgeschreven plannen van de gemeentelijke kadasters. Hij stuurde zijn topografen uit naar de negen provincies en publiceerde twee topografische kaarten van België: de kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's in 1853 en een kaart op schaal 1:20.000 in 1846–1854. De Vandermaelenkaart geeft een overzicht van het landgebruik en de nederzettingenpatronen tijdens de 19^{de} eeuw.

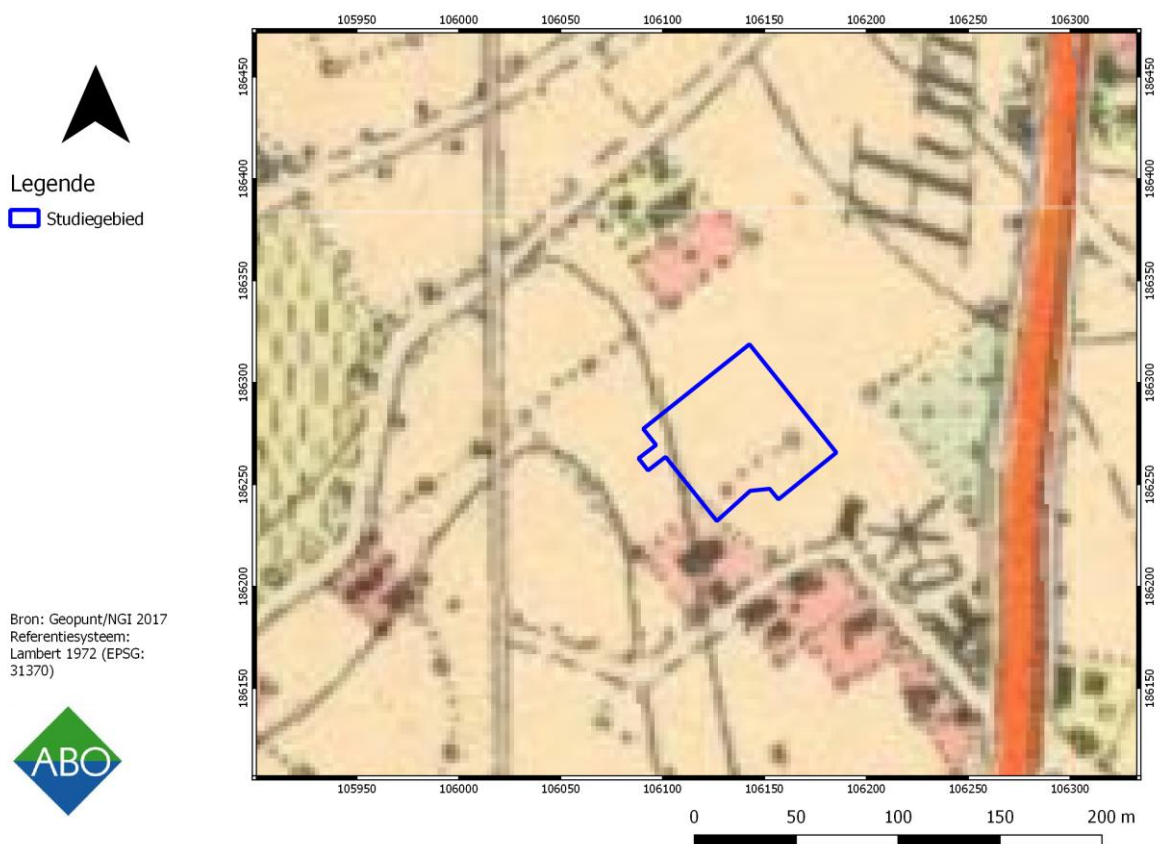
Op de Vandermaelenkaart is duidelijk het oude en nieuwe tracé van de Hundelgemsesteenweg te zien. Het is duidelijk dat noch het oude noch het nieuwe tracé het studiegebied snijdt. Ten zuiden van het studiegebied stonden wel een aantal constructies, waarvan de meeste noordelijke het zuiden van het studiegebied zouden kunnen snijden.



Figuur 33: Vandermaelenkaart met aanduiding van het studiegebied.

4.4.7 KAART VAN BELGIË UIT 1904

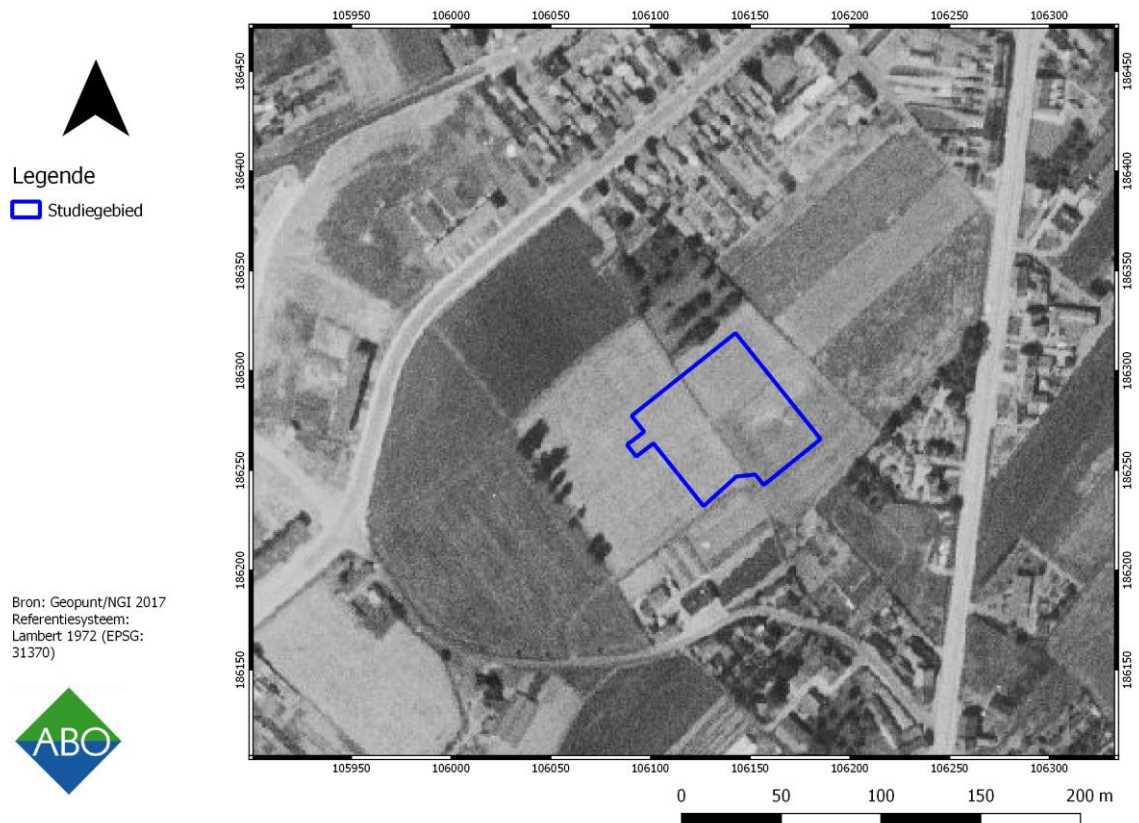
Op de kaart van België uit 1904 zijn er geen veranderingen zichtbaar ter hoogte van het studiegebied.



Figuur 34: Detail van de kaart van België uit 1904 met aanduiding van het studiegebied (bron: Cartesius/NGI 2017).

4.5 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

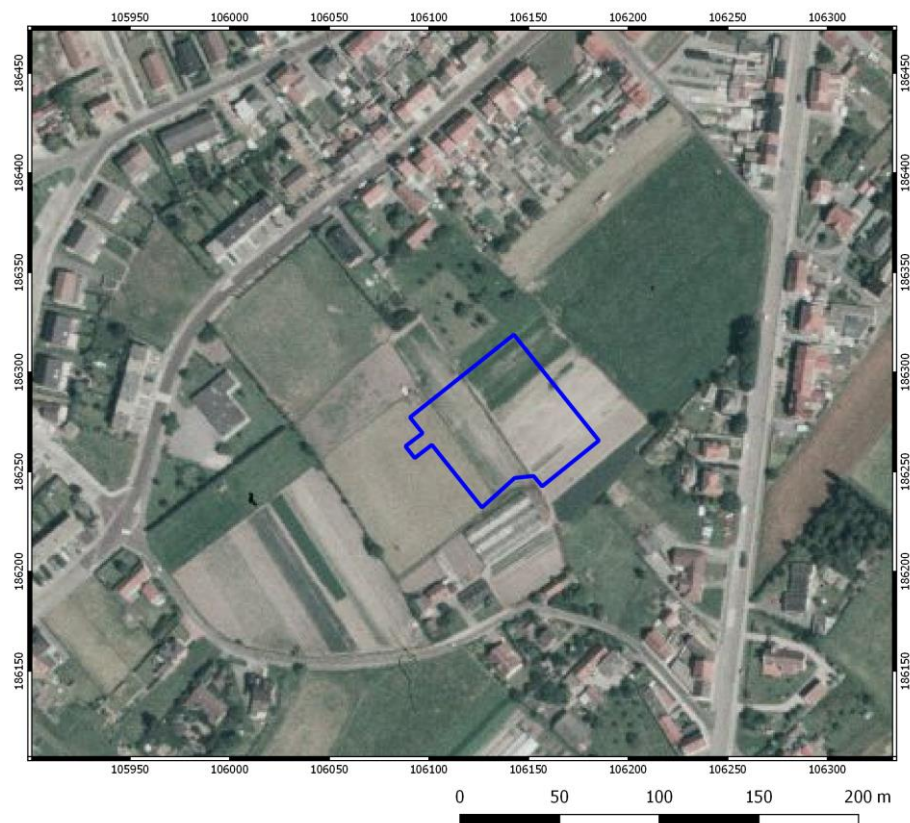
Zoals op de recentere historische kaarten, blijkt ook uit recente luchtopnames van de laatste 40 jaar dat het studiegebied onbebouwd is en ligt onder afwisselend grasland en akkerland. Sinds 2013-2015 wordt de omgeving rondom het studiegebied verkaveld. Het ziet er naar uit dat de terreinen van het studiegebied hierbij dienst deden als werfzone en een zone waarop de overtollige vergraven teelaarde werd opgeslagen. Dit wordt afgeleid uit de duidelijk zichtbare bandensporen van zware graafmachines in de opnames van 2013–2015 en de begroeide ophoping centraal op het terrein in de opnames van 2016.



Figuur 35: Orthofotomozaïek uit 1971 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 36: Orthofotomozaïek uit 1979-1990 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



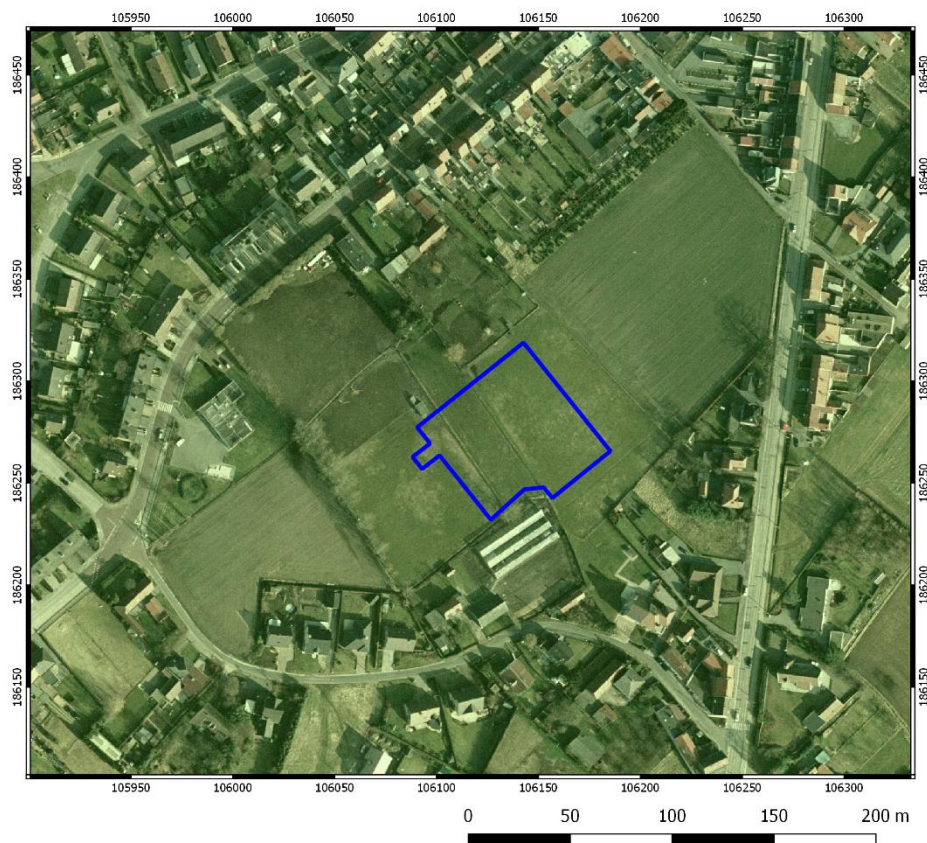
Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 37: Orthofotomozaïek uit 2000-2003 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 38: Orthofotomozaïek uit 2005-2007 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



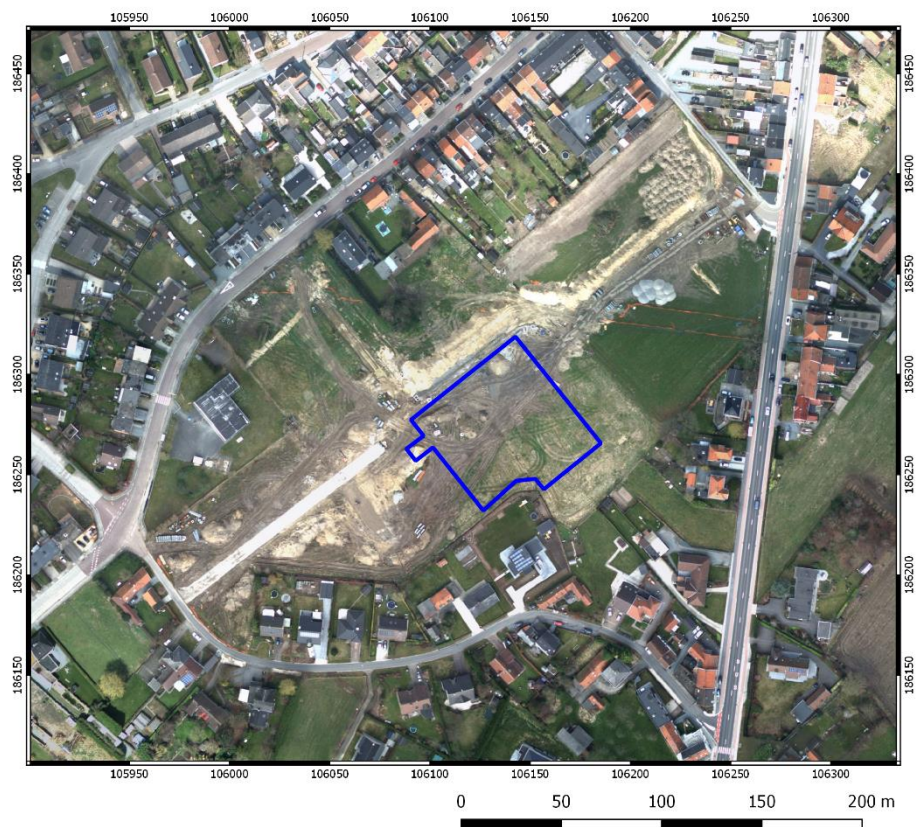
Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 39: Orthofotomozaïek uit 2008-2011 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 40: Orthofotomozaïek uit 2013-2015 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.



Bron: Geopunt/NGI 2017
Referentiesysteem:
Lambert 1972 (EPSG:
31370)



Figuur 41: Orthofotomozaïek uit 2016 (middenschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het studiegebied.

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van de landschappelijke, archeologische en historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van het archeologische potentieel ter hoogte van het studiegebied. Het studiegebied bevindt zich volledig buiten een beschermde archeologische site en een vastgestelde archeologische zone. Het ligt echter niet in een zone waar geen archeologie te verwachten valt en de wettelijke opgelegde drempelwaarden met betrekking op de totale oppervlakte en de bodemingreep geassocieerd de geplande werkzaamheden zijn overschreden waardoor een archeologische evaluatie van de percelen nodig was. Het studiegebied bevindt zich op een hoger gelegen deel van het landschap met een hoogte van 25–26m TAW. Hoewel de ruimere omgeving gekenmerkt wordt door topografie met grote hoogteverschillen van 5–10m is de hellingsgraad ter hoogte van het studiegebied beperkt. Het bodemarchief wordt gekenmerkt door matig droge zandbodems die door hun waterhuishouding geschikt zijn voor maïsteelt, tuinbouw en groententeelt. Gelijkaardige bodemprofielen kenmerken ook de gronden in de ruimere omgeving rondom het studiegebied. De locatie op een hoger gelegen deel van het landschap en de nabijheid van het permanent-stromende water van de Schelde moet de plek zeer aantrekkelijk voor gemaakt hebben voor jager-verzamelaars tijdens de prehistorie. Verder lenen de gronden zich tot het verbouwen van gewassen, waardoor antropogene aanwezigheid ook tijdens het Neolithicum en de Metaaltijden, waarin mensen een (semi-)sedentair leven leden, kan verwacht worden, wat ook in het archeologische bestand wordt gereflecteerd.

Uit historische en archeologische bronnen blijkt tevens dat de omgeving rondom het studiegebied een interessante locatie was tijdens de Romeinse periode en in de vroege middeleeuwen. Het ziet er echter naar uit dat het centrum van de nederzetting uit deze perioden niet continue op dezelfde locatie was gevestigd. Zo lag het kloppende hart van de Romeinse nederzetting eerder in het noordelijke deel van de huidige gemeente Merelbeke ter hoogte van de Ringvaart. Een urnenveld in de Schapenstraat die op 1km van het studiegebied ligt suggereert dat het gelegen was in de periferie van deze nederzetting. De Merovingische bewoning bevond zich dan weer ter hoogte van de Sint-Elooistraat en de Hoogstraat in het zuidelijke deel van de huidige gemeente Merelbeke op zo een 1,5km van het studiegebied. In de Karolingische periode verschoof het machtscentrum eerst naar de Resselaarberg maar ten gevolge van de opdeling van het grootgebied in de 10^{de} eeuw ontwikkelde zich twee woonkernen waarvan één meer naar het zuiden ter hoogte van de huidige deelgemeente Schelderode, en een andere meer naar het noorden ter hoogte van de Kerkstraat. Deze evolutie wordt bevestigd door de excentrische kerk die in de 12^{de} eeuw dan ook wordt omgedoopt tot parochiekerk van de heerlijkheid Meerlebeke. Deze tweeledigheid bleef verder grotendeels bewaard. De zuidelijke parochies werden te leen gegeven aan het geslacht van Rode en de noordelijke parochies aan het geslacht van Merelbeke. Het studiegebied ligt op de grens tussen beide gebieden in het meest zuidelijke deel van de heerlijkheid Meerlebeke.

Vanaf de 16^{de} eeuw werd de ganse regio getroffen door een lange reeks wapenfeiten. Soldaten van allerlei allooi sloegen er kamp op of opstandelingen werden er bloedig verslagen. Desondanks was de streek ook erg in trek voor de bouw van zomerverblijven en luthoven. In het recente verleden werd vooral het noordnoordwestelijke deel van de gemeente Merelbeek geurbaniseerd door de komst van het vormingsstation, de spoorlijn en de bloeiende bloementele, wat de realisatie van nieuwe wijken sterk in de hand werkte. Het studiegebied ligt buiten deze zone en is bijgevolg grotendeels gespaard gebleven van deze bouwwoede. Historisch kaartmateriaal geeft aan dat er mogelijk ter hoogte van het zuidwestelijke deel van het studiegebied een boerenhuis met rechthoekig erf stond in de tweede helft van de 18^{de} eeuw. Er bestaat ook de mogelijkheid dat de oude heirbaan van Gent naar Geraardsbergen in het noordoosten over het studiegebied liep, voordat ze in 1870 is rechtgetrokken. Omdat het soms

moeilijk is om historische kaarten met een hoge nauwkeurigheid aan de huidige referentiesystemen te georefereren, is het niet uitgesloten dat de heirbaan net ten oosten van het studiegebied liep. Op andere 18^{de}-eeuwse historische kaarten ligt de heirbaan namelijk naast het studiegebied.

Historische kaarten van een latere datum en recent orthografische materiaal tonen tot slotte dat het studiegebied altijd onder weiden of akkerland heeft gelegen. Enkel de luchtopnamen sinds 2013 tonen een verkaveling van de ruimere omgeving, waarbij het studiegebied dienst heeft gedaan als werfzone.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier vooral uit het aantreffen van sporen die getuigen enerzijds van prehistorische occupatie en bewoning uit de Metaaltijden en anderzijds van de complexe ontwikkeling van de Romeinse en vroeg middeleeuwse nederzettingen. Daarbij zouden er ook sporen kunnen worden teruggevonden van een recentere datum die verband houden met de kampementen en wapenfeiten in de 16^{de}, 17^{de} en 18^{de} eeuw. De vraag is in welke mate de eventuele archeologische resten bewaard zijn gebleven onder de huidige bebouwing:

1. De nederzettingsgeschiedenis van de regio is zeer complex, waarbij het machtscentrum en de woonkern zich vaak heel verlegd. Er zijn echter zeer weinig CAI-locaties gekend in de ruimere omgeving rondom het studiegebied, waardoor fysiek bewijsmateriaal voor deze geschiedenis schaars is. Dergelijke grootschalige projecten kunnen daardoor dit mager bestand aanvullen. De Romeinse woonkern lag waarschijnlijk meer naar het noorden. Op de site van de Ringvaart werden de plattegronden van huizen uit deze periode geregistreerd. Een urenveld ter hoogte van de Schapenstraat op ca. 1km van het studiegebied suggereert dat het studiegebied in de periferie van deze nederzetting lag.
2. Op ca. 500m ten oosten van het studiegebied in de Poelstraat werden 120 vlakgraven van de Merovingische periode (7^{de}–9^{de} eeuw n.C.) geregistreerd. De Merovingische nederzetting zou echter ten zuiden van het studiegebied ter hoogte van de Sint-Elooistraat en de Hoogstraat op een afstand van ca. 1,5km gelegen hebben. Omwille van de tussenpositie van het studiegebied worden er zich sporen verwacht van economische activiteiten, aangezien deze voornamelijk buiten de woonkern werden beoefend.
3. Op dezelfde locatie in de Poelstraat en het aanpalend perceel werden ook Karolingische resten aangetroffen die eerder van economische aard waren. Aanvankelijk lag het machtscentrum in deze periode op de Resselaarberg. Deze verhoging ligt slechts op ca. 600m ten westen van het studiegebied. De kans bestaat dus dat er zich ter hoogte van het studiegebied resten bevinden van deze Karolingische woonkern. Omdat de bewoning in een later stadium naar het noorden of het zuiden verschoof, worden ter hoogte van het studiegebied eerder resten van marginale activiteiten van vooral economische aard verwacht van deze periode.
4. Verder vormden de heerlijkheden Meerlebeke en Crombrugge grensgebieden tussen Oost- en het West-Francië. Aangezien het gebied tussen Schelde en Dender, waartoe het studiegebied behoorde, uiteindelijk werd geannexeerd door West-Francië, wordt er bijgevolg verwacht dat er resten van wapengeweld ter hoogte van het studiegebied kunnen worden aangetroffen.
5. De ruimere omgeving van het studiegebied was ook het toneel van diverse wapenfeiten van latere data vanaf de 16^{de} eeuw tot de 19^{de} eeuw. Hoewel historische bronnen geen veldslagen ter hoogte van het studiegebied plaatsen, kunnen resten van kampementen van soldaten niet worden uitgesloten.

6. De Villaretkaart toont duidelijk de aanwezigheid van een erf met boerenhuis in het zuidelijke deel van het studiegebied en een weg, mogelijk de oude heirbaan, in het oostelijke deel van het studiegebied. In kaartmateriaal van een latere datum is het woonerf reeds verdwenen en ligt de heirbaan ook net ten oosten van het studiegebied. Het is bijgevolg mogelijk dat de weg op de Villaretkaart in feite naast het studiegebied liep in plaats van erover.
7. De geplande werkzaamheden omvatten de aanleg van een grootschalig ondergronds verdiep met een maximale diepte van 3,82m-MV. Aangezien het quartair sedimentpakket, waarin de eventuele erfgoedwaarden zich kunnen bevinden, vaak minder dan 4m dik is en er zich geen Holocene afzettingen bevinden op de quartaire sequentie, bestaat er een zeer groot risico op het volledig weggraven van de eventuele erfgoedwaarden met de beoogde bodemingreep. Enkel in de valleien kan dit pakket een grotere dikte meten. Daar het studiegebied zich op een licht hellend hoger gelegen deel van het landschap bevindt, is de kans op een dergelijk dik sedimentenpakket klein.
8. Het studiegebied bleef grotendeels gespaard van de bouwwoede uit de 19^{de}–20^{ste} eeuw en ook in het overgrote deel van de 18^{de} eeuw was onbebouwd het studiegebied en lag het onder akkers en weiden. Zelfs de nieuwbouw in de onmiddellijke omgeving hebben tot op heden het studiegebied weinig aangetast ten gevolge van de classificatie als woonuitbreidingsgebied. De recente verkaveling, nodig was voor de realisatie van het woonzorgcentrum, zou echter enige verstoring te weeg hebben kunnen gebracht indien het terrein werd gebruikt als werfzone.

Op basis van de bovenstaande argumenten wordt besloten dat het potentieel tot kennisvermeerdering voor het studiegebied hoog is. De werkzaamheden voor de aanleg van het woonzorgcentrum, vooral in verband met de ondergrondse verdieping en de connecties met de nutsvoorzieningen in de recente verkaveling, zullen de ondergrond tot op grote diepte verstoren. Aangezien eventuele erfgoedwaarden worden verwacht in de eerste vier meter onder het maaiveld, sluiten deze geplande werkzaamheden met zekerheid een in-situ bewaring van de eventuele erfgoedwaarden uit. De bovenstaande evaluatie geeft aan dat het studiegebied mogelijks een waardevolle bijdrage kan leveren aan het kennisbestand omtrent de vroegste bewoningsgeschiedenis van de regio met betrekking tot de prehistorische jager-verzamelaars en Neolithische gemeenschappen als ook omtrent de rijke nederzittingsontwikkeling in de regio vanaf de Romeinse periode en de vroege Middeleeuwen. Wanneer deze argumenten in acht worden genomen in een kosten-batenanalyse, wegen kosten en hinder van verder onderzoek niet op tegen het hoge potentieel tot kennisvermeerdering. Desondanks wordt het terrein momenteel voor het overgrote deel bedekt met een hoop vergraven aarde. Bijgevolg wordt een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven in uitgesteld traject voor het volledige studiegebied geadviseerd.

5.3 SAMENVATTING

In het kader van het geplande werkzaamheden voor de bouw van een woonzorgcentrum te Merelbeke werd er door ABO NV een bureaustudie uitgevoerd met als doel het archeologisch potentieel van het studiegebied te evalueren. Er werd geconcludeerd dat er het potentieel op het aantreffen van resten uit de vroege Middeleeuwen ter hoogte van het studiegebied hoog is. De aanwezigheid van resten uit oudere archeologische perioden, meer bepaald de pre- en protohistorie en de Romeinse periode, doen vermoeden dat ook oudere erfgoedwaarden zouden kunnen voorkomen. Er zijn slechts weinig relicten gekend. Desondanks zou het gebied een rijke bewoningsgeschiedenis gekend hebben met intensieve occupatie vanaf de Romeinse periode. Aan de hand van de archeologische en historische bronnen ziet het ernaar uit dat de woonkern zich meerdere malen heeft verlegd. Het studiegebied zou waarschijnlijk eerder in de periferie van de Romeinse en Merovingische nederzetting gelegen hebben. Er worden dan

ook eerder archeologische relictten van een marginale activiteiten van economische of funeraire aard verwacht. Met betrekking tot de vroege Karolingische periode ligt het studiegebied in de nabijheid van de woonkern op de Resselaaarberg. De kans op het aantreffen van civiele structuren is bijgevolg hoog. Aangezien het grootdomein wordt opgesplitst in twee heerlijkheden vanaf de 10^{de} eeuw en daarbij de woonkern ook verschoof, worden ter hoogte van het studiegebied opnieuw marginale activiteiten van economische of funeraire aard verwacht. In de daaropvolgende perioden bevond het studiegebied zich op de grens tussen twee kasselarijen, meer bepaald het Land van Aalst en het Land van Rode die beide onder het bewind van de Graaf van Vlaanderen stonden. Omwille van deze marginale positie, worden geen grootschalige sporen verwacht. Desondanks kunnen sporen van het wapengeweld dat gepaard ging met de annexatie van het gebied tussen Schelde en Dender aan West-Francië ook ter hoogte van het studiegebied worden verwacht. Hetzelfde geldt voor eventuele sporen verbonden met de politieke en religieuze onrusten vanaf de 16^{de} eeuw tot de 18^{de} eeuw. Historisch kaartmateriaal als ook recente luchtopnamen suggereren dat het studiegebied grotendeels onbebouwd was vanaf het einde van de 18^{de} eeuw, waardoor de kans dat eventuele erfgoedwaarden in-situ zijn bewaard in het bodemarchief groot is. De bouwplannen voor het woonzorgcentrum omvatten een ondergrondse verdieping die het volledige studiegebied zal uitgraven tot op een diepte van een maximale diepte van 3,82m-MV. De aardkundige evaluatie van de ruimere omgeving geeft aan dat het sedimentenpakket dat eventuele erfgoedwaarden kan bevatten, zich direct onder het maaiveld bevindt en vaak minder dan 4 meter dik is. Alle eventuele erfgoedwaarden dreigen te worden weggegraven bij de aanleg van de ondergrondse verdieping. Er worden verder geen buffer- of werfzones of zones voor grondverbetering geïnstalleerd, noch worden er grachten uitgediept, verbreed of nieuw aangelegd. Op basis van deze argumenten wordt vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven in uitgesteld traject voor het volledige studiegebied geadviseerd.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		4 september 2017
Patrick Hambach	Director		4 september 2017
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		4 september 2017
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		4 september 2017
Anouk Van der Kelen	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		4 september 2017

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

De Potter, F. en Broeckaert, J., 1867. Geschiedenis der Gemeente Merelbeke. Annoot-Braeckman, Gent.

Van Acker, K.G., 1996: Het Ontstaan van Merelbeke: een Verwarrende Geschiedenis. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 1999. Merelbeke: bijdrage tot de geschiedenis: de Bergwijk vroeger en nu. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 2000. Merelbeke: bijdrage tot de geschiedenis: de Florawijk vroeger en nu. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 2002. De Salla te Merelbeke, bestuurscentrum van een grootdomein: een nieuwe benadering. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 2004. Merelbeke: Bijdrage tot de Geschiedenis: de Oude Kouter met zijn Kerkje. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 2006. Middeleeuws Merelbeke: van Zaalhof over Krombrugge tot Merelbeke. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Van Acker K. G., 2011. Merelbeke, Van 406 tot 1792. Merelbeke, Gemeente Merelbeke.

Pype, P., Defrancq, J., 2017. Vooronderzoek Merelbeke Bottelare Sint-Annastraat. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/800> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

De Tollenaere, J., Thys, C. Willaert, A., 2017. Vooronderzoek Melle Gontrode Heriweg. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/3570> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

Herremans, D., 2017. Vooronderzoek Merelbeke Gent Hundelgemsesteenweg. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/archeologienotas/3807> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

De Brant, R., Hoorne, J., Heynssens, N., 2016. Vooronderzoek Merelbeke Fraterstraat. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/archeologienotas/1263> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

Bartholomieux, B., Bruyinx, T. Acke, B., 2016. Vooronderzoek Merelbeke Hundelgemsesteenweg. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/archeologienotas/1242> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

De Brant, R., Hoorne, J., Heynssens, N., 2016. Vooronderzoek Merelbeke Kloosterstraat. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/2741> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

Gheysen, K., 2016. Vooronderzoek Merelbeke Merelbeekse Scheldemeersen. Archeologienota. Programma van Maatregelen en Verslag van Resultaten [Online], <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/1987> (geraadpleegd 29 augustus 2017).

Deschepper, E., 2015-2016. En de Boer, hij Kapte Voort... Over Bossen, Bomen, Velden en Akkers, over Domeinen en Boerderijen. Een Historisch-archeologische Analyse van de middeleeuwse Rurale Bewoning en Landschapsevolutie rond Gent. Onuitgegeven masterthesis, Universiteit Gent.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=fr_BE (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

CAI 2017: Centrale Archeologische Inventaris [online], <https://cai.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 25 augustus 2017).

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2017: Topografische kaarten en landschappelijke boringen [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd 28 augustus 2017).

Geoportaal Vlaanderen 2017: Inventarissen (Bouwkundig erfgoed, Gebieden zonder archeologie, Beschermd stads- en dorpszichten, Landschapsatlas) [Online], <https://geo.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Luchtfoto 1970, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Fricx, Vallaret, Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 25 augustus 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 14 juli 2017).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaarten (België 1894, België 1904; 1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd 29 augustus 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: Geschiedenis van Merelbeke [Online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121356> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: Geschiedenis van Schelderode [Online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121361> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: Geschiedenis van Bottelare [Online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121357> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2017: Geschiedenis van Lemberge [Online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121358> (geraadpleegd op 28 augustus 2017).

Van Ranst E. en Sys C., 2000. Eenduidige Legende voor de Digitale Bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000). Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

De Geyter G., 1996, Tertiairgeologische kaart - Kaartblad 22 Gent [Online] <https://geopunt.be> (geraadpleegd op 25 augustus 2017).

Gemeente Merelbeke 2017: Geschiedenis van Merelbeke [Online], <https://www.merelbeke.be/bestuur/over-merelbeke/geschiedenis-van-merelbeke-en-haar-deelgemeenten> (geraadpleegd op 29 augustus 2017).

Heemkundig Genootschap Land van Rode: Publicaties [Online], <http://www.landvanrode.be/> (geraadpleegd op 29 augustus 2017).

Erfgoedcel Viersprong 2017: Boeken [Online], <http://erfgoedcelviersprong.be/over-ons/erfgoedveld/merelbeke/> (geraadpleegd op 29 augustus 2017).

Erfgoedcommissie Merelbeke 2017: Erfgoed Merelbeke [Online], <https://sites.google.com/site/erfgoedmerelbeke/> (geraadpleegd op 29 augustus 2017).